

NIL

LÉLEKSTÁCIÓK

TEVAN ADOLF BIZOMÁNYA, BÉKÉSCSABÁN 1911

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-254-3 (online)
MEK-17625

TARTALOM
MÁRIA
ELMÚLT...
A KALAND
FIATALSÁG
A HARMADIK
EMBERI JOGOK
A KÉZ
AKARAT
A POÉTA
SALOME
ENYÉM

*gróf Bolza Pálné
Vigyázó Józsa grófnőnek
1910. Karácsony*

MÁRIA

Dacosszívú volt, lobbanó és extázisokra hajló lélek. A sors megtagadta tőle a legfőbb jót, amit általában annak tart a világ a leánynál. Jelentéktelen, hétköznapi külsőt adott neki, az arcát majdnem csúnyának lehetett mondani. A familiája ősrégi volt, de koldusszegény. Ő maga együtt örökölte ennek az évszázados nemesi racenak minden gavalléros hibáját és erényét. Végletekig tudott menni gyűlötségében épp úgy, mint önfeláldozásában. A jószívről legendákat meséltek s már iskolásleány korában nagy reményeket kötöttek a jövőjéhez, tehetségéhez. Mindenki hitt a talentumában, tán legjobban ő maga. S az apja meghalt, éppen mikor az első kitüntetést nyerte a festőakadémián. Őt kis testvér maradt árván a nyomorúságos kegydíjra utalva...

Mária összekapolta az ecsetjeit és búcsút mondott a művészi törekvéseknek. Hazament - és postamester lett belőle. A család alig érezte meg a változott viszonyok súlyát. Mária felfogta a gondokat az ő két erős vállán. Imádta az édesanyját. Valami ideális barátság volt köztük; nem az édesanya szuverén hatalma, hanem egy idősebb jóbarát okos fensőbbsege tartotta féken a leány kitörő indulatrohamait. Mert a leány sokat szenvedett a szűk látókörű emberek közelsége miatt. Menekült is előlük s alig értette meg, hogy mi történik körülötte a kis városban. Lelkének magasan szálló vágyait lekötötték napközben a rovatlapok, de éjjelenként szárnyat bontott a teremő fantázia és a sötétből káprázatos álmok villogtak elő... Álmok, amelyek hívták, integettek feléje s azután belevesztek a reggeli szürkület derengésébe...

Minderről nem beszélt soha, de az édesanya mélyrelátó szemei előtt nem maradt titok lelkének hangtalan vergődése. És a gyöngéd anyai kéznek egyetlen símogatása, egy-egy puha érintés, néha egy könnyfátyolos, szerető pillantás újra elaltatták az álmokat. Szó nem esett köztük, csak a gondolatok felelgettek egymásnak. A leány szíve néha felsírt dacosan, vadúl.

- Nem, nem maradok itt! Ez nem az én helyem, engem vár odakint a fényes, ragyogó szép világ... Hívnek a sugarak, a színek. Engem itt eltemet az árnyék...

Az édesanyja szelíden, némán esdekelt.

- Ó, maradj!... Ki segít viselnem az élet terhét, ha te itt hagysz? Az igazi helyed köztünk van... A sugár a lelkedben ragyog, ott keresd... Az árnyéktól se félj. Fiatal vagy, eljön neked is a hajnal, ragyogva...

Mária néha szótlán kétségbeeséssel térdelt az anyja lábához, de mindig megenyhült az ilyen vígasztalástól. Eszébe jutott az anyja sorsa, aki egyetlenegy, imádott, becézett gyermeknek született s aki oly korán megismerte az élet legkeserűbb csapását, az árvaságot... Az anyjához képest milyen boldog ő, hiszen sohasem érezte a szülői szeretet melegének hijját... Az édesanyja fiatalon ment férjhez s a szerelem első boldog hetei után azonnal az anyagi gondok útvesztőjébe sodródott. És hogy küzdött!... Mennyi hősiességgel, mekkora önfeláldozással... Csakhogy a gyermekei ne szűkölködjének. Egészen a családjának élt s a maga személyére annyira igénytelen volt, magát annyira alárendelte a család jóvoltának, hogy ebben az egy hatalmas érzésben szinte felolvadt az egyénisége. Mária előtt az anyja maga volt az abszolút önfeláldozás, az abszolút jóság és szeretet. Ha így ezen elgondolkozott, mélyen szégyelte a saját kislelkűségét. Nem tudta, hogy mindaz, ami szentté avatta előtte az édesanyját, ott alszik az ő szíve mélyében is.

Lassan-lassan mégis megszokta a helyzetét s már az éjszakai fantazmagóriák sem igen háborgatták. Közben fölcseperedett a húga is, akit csöpp korától rajongó gyöngédséggel dédelgett. Sugárzó, bűbajos kis teremés volt Lili és Mária diadalmas büszkeséggel nézte, hogy ünnepelek, hogy csodálják mindenütt az ő szemefényét. Senkit sem talált elég jónak, méltónak

Lilihez, de mikor a kis leány bevallotta neki, hogy valakit szeret: mégis Mária volt, aki legyőzte az édesanyjuk aggodalmas ellentállását s megnyitotta az ajtót a Lili választottja előtt. És miközben a Lili kelengyéjén dolgozgattak az édesanyjával, szívében újra megrebbent a régi álom s remélni kezdett, hogy nemsokára... talán nemsokára... megindúlhat a megtagadott ideálok felé. Ki, ki a nagyvilágba!...

És aztán jött a rettenetes nap, mikor Lili összeesett a reggeli postajárás előtt, jöttek a vég nélkül való lázas éjszakák, mikor az édesanya kétségbeesetten küzdött a halál denevérszárnyú angyalával egy fiatal életért, míg Mária a fájdalom tompa nézésével meredt ki a csillagtan sötétségbe. Jött a szenvedések gyötrelmesen hosszú esztendeje; néha fel-felcsillanó reménységgel és életkedvvel, de annak nyomában is nehéz, szomorú sejtéssel... Jött a téli alkonyat, melynek leszálló szürkességéből a halál fagyos lehelete áradt és körülölelte a sápadó lilium reszkető szirmait... Jött a vergődésnek, a haldoklásnak panasztalanságában fönséges Golgotája, amit megszakadó szívvel követtek stációról-stációra Mária, meg az édesanyja, míg az első reggeli harangkondúlástól rezgő levegőhullámok istenhez röpítették a legfehérebb leánylelket...

És megérkezett a könnyek napja...

A koporsó fehér selyemfodrain, a szemfedél lágy, habos csipkefelhőjén, az elköltözött angyal omló menyasszonyfátyolán fehér virág mindenütt. Fehér violák, szegfűk... és csupa, csupa harmat mindnyája... És egy koszorú, piros, eleven, égő rózsából, mintha egy szív lángoló szerelme borúlna a hideg fehérség fölébe...

Mária elnézte az édesanyját, akit ez a megpróbáltatás tegnaptól-mára egészen összetört. És átvillant a lelkén a búcsú megint.

- Itthon maradok...

* * *

Maradt. Lili sírjáról sohasem fogyott el a rózsa. Könnyek öntözték, hát kacagó pompában virított tőle...

A kis postaházban lassan-lassan enyhülni kezdett a fájdalom. Gyakran megfordult ott valaki, akinek végtelen kedvessé vált a gyászruhás leány sápadt, komoly arca. Valaki, aki megsejtette az aranyat a szíve fenekén s aki éppen egy szív aranykincsére szomjazott... Az édesanya eleinte ezt a látogatást is aggódva nézte, hisz a Mária csúnya arca átszínesedett, a fekete szeme soha nem sejtett lánggal lobogott fel s energikus kezében táncot járt a toll, valahányszor ismerős lépés hangzott az udvar felől. Tehát eljött a hajnal... de vajjon az igazi jött-e?...

Az jött, az igazi. Derengése lassan, lopva suhant a leány lelkébe; nem akarta bebocsátani, visszahessegette gúnyos nevetéssel, amitől a szíve megszakadni készült.

- Eredj, kóbor lidércfény, nem hiszek benned, ingoványba csalogatnál...

- A szeretet lobogó szövétneke vagyok, egy szív biztos menedékebe, családi tűzhely enyhe melegéhez vezetlek...

- Az, az!... Családi tűzhely. Két koldustarisznya együtt...

- Tanúlj meg hinni a szeretetben, hűségben, meglátod, nem fogsz félni a koldustarisznyától...

- Hűség!... Mit nevezel annak? Hígyjem, hogy tíz év múlva is így fogsz hozzám beszélni?

- Tíz év múlva, vagy száz év múlva - nekem mindig az maradsz, aki ma vagy: az édes, az egyetlen, az igazi!

- Az én csúnya arcommal? Az én bolondos, lázongó, hitetlen szívemmel?...

- Az édes, csúnya arcoddal, amelyen átsugárzik a lelked ragyogása... A bolondos, hitetlen, színarany szíveddel, amelynek nincs párja a földön, nincs!...

És ott volt, bent volt a Mária szívében a hajnal, az örökös, az igazi. Boldogsága az édesanya szomorúságába is hintett egy pár fényes sugarat. A leány szíve megtanult hinni s a fekete szemek mélyén sugárzó hit megszepítette az arc szabálytalan vonásait. A dicsőség vágya nem kergette többé, csak boldogságot kért és várt a jövőtől. Már csak napok voltak addig, hogy kivirúljon a háznál a hervadt mirtusz bokor, de akkor az édesanya hirtelen nagybeteg lett. És újra kezdődtek a rettenetes vívódások, amit a leány könnytelen szemekkel harcolt végig. Tudta, hogy el kell veszítenie az édesanyját, a legdrágábbat, a legjobbbat, amije van a földön. Az édesanyját, aki csak egy van s akit nem pótolhat senki, senki, ha egyszer elvesztettük!... Tudta jól és mégsem tudott benne hinni. Történni fog valami... egy csuda... Igen, csuda!... de az nem lehet, hogy az édesanyja itt hagyja őket... Az ő imádott édesanyja... Az a szent, az a mártír, aki szívének vérért, életerejét adta gyermekeiért, akinek minden cselekedete imádság volt, minden szava örök, nagy igazság...

Az orvos naponta aggodalmasabb arccal szorította meg a Mária kezét s magának is nedves lett a szeme, hogy a leány csöndes rezignációját látta. Amit emberi tudomány és akarat elkövethet betegnél: az mind megtörtént, - mégsem volt segítség. Csak Mária várta a csudát... Az édesanya szenvedései naponta növekedtek; a kínok tengermélysége hányta testét-lelkét... A csuda nem jött!

Hanem újra, mégegyszer, a könnyek napja... Meleg, szeptemberi délelőtt, a levegő tele a petuniák, verbénák intenzív, forró léleketével. A fodrosvirágú őszirózsákon az ököryál megcsillanó ezüstje... És bent, a halottasszobában állott Mária, a kis testvéreket ölelve magához. És nézte, nézte azt a drága, kedves arcot, melyre a szenvedések hieroglifjeit írta a halál, - mielőtt lezárták volna a koporsót. És olvasta a halál rejtelmes beszédét és felelt rá hangosan, a lelkéből fakadó zokogás imádságával.

- Aludj nyugodtan, édes jó anyánk... Nekem adtad őket és én esküszöm, utoljára a te édes arcod előtt, hogy minden úgy lesz, ahogy te kívántad. Tudom, a lelked itt marad velünk és én is úgy fogok cselekedni mindig, mintha a te szemed nyugodnék rajtam... Kérj erőt nekem istentől, hogy alacsony indulat, önzés, harag, türelmetlenség soha ne verjen tanyát a lelkemben, soha!... Őrizd meg benne mindörökre ezt a fájdalmas szeretetet, amivel most ölelem magamhoz őket... Édes jó anyám, tedd könnyűvé a lemondást... Altasd el a kínt, ha felsírnak szívemben az álmok, a vágyak... Légy velem, hogy soha, percre se feledjem a kötelességet, amit most átveszek tőled...

A halott arcáról elsimúltak a szenvedés vonalai. Mária nem látta, előtte örök éjféltbe süllyedt a hajnal... a legszebb, az utolsó álmom... Csak azt érezte meg, csudás megkönnyebbüléssel, hogy a legkisebbik leány mind a két karjával szorosán átölelte és csöndes, szepegő sírással megbújt az ölében.

(1905)

ELMÚLT...

Csatlakozó állomásra értek. Kiszállott a vasuti kocsiból és fázósan húzta szorosabbra nyakán a puha prémgallért. Tétovázva nézett szét a gyér világítású perronon és bizonytalanul felelt a hordárnak.

- Jó... csak vigye hát az étkezőbe. Majd én is odamegyek.

- Igenis, kéremalásson, meg tetszik látni, hogy a váróterem ilyenkor nem fiatal nagyságák számára valók, - mondta a 21-es jóakaratólag és előre iramodott a podgyással.

A leány egy darabig határozatlanul állott a korlát előtt s egészen belemerült a hosszú kocsisor szemlélésébe. Ennek az ablakai jelölték az egyetlen világos vonalat az éjszakában. Amint a vonat lassan elindult, valami hasonlóság ötlött eszébe a maga életének apró, felületes örömei és a gyorsan tovatűnő fénypontok között. Önkénytelen megborzongott, mikor a sötét pályatestre esett a pillantása. Visszafordult az állomás felé és lassú lépéssel tartott a váróteremnek. De még ki sem nyitotta a maszatos üvegajtót, máris konstataálta, hogy a 21-esnek igaza volt: az a társaság, mely a székek és asztalok tetején nyújtózkodva horkolt, nem neki való. Tovább haladt az étkező felé és az ajtó közelében elfoglalt egy asztalt. Nagyon kevesen voltak a teremben. A kasszában egy álmosképű hölgy ujságot olvasott és olykor-olykor rászólt a pincérfiúra, aki a buffethez támaszkodva szendergett. A helyiségnek három ablaka nézett a város felé; mind le volt függönyözve és a középsőnél egy cilindres úr ült, háttal a bejáratnak. Az újonjött vendégről egyelőre senki sem vett tudomást és csak a harmadik, energikusabb csemetésére kászolódott oda egy pincér. Sokára hozták el a teáját is, de hát idő volt bőven, nem kellett sietnie. Ráért szemügyre venni a környezetét s mikor beleúnt az ötletszegény, izléstelen plakátok tanulmányozásába, könyvet húzott ki a táskájából és olvasásba merült. Akkor rezzent föl, mikor a portás éles hangja besüvített, az aradi vonatot jelezve. A közelében két álmos utazó szedelőzködött, de a középső ablaknál is megmozdult a cilindres úr és fizetni hívta a pincért. A hangjára idegesen rándult össze a leány válla. Most már ismerős lett előtte a férfi alakja is és amint lassan, arcélből, feléje fordult az a gögös fekete fej: kimondhatatlan keserűség fojtogatta a torkát. Mélyen a könyve fölé hajolt s nyúlánk testének hanyag, elernyedttartást igyekezett adni, hogy a férfi szemét kikerülje. De hiába reménykedett. Már elhaladt mellette, már a kezében volt az ajtó kilincse, mikor egy futó pillantást vetett rá, - szórakozott, érdeklődés nélkül való gépies pillantást, de ugyanabban a percben föl is lobbant a tekintete és gyorsan visszafordult a leányhoz.

- Csókolom a kezét, Anna, - mondta oly természetes, közvetlen hangon, mintha tegnap váltak volna el. - Hol veszi itt magát ilyenkor?

- Mármárosba utazom, Ida nénihez, - vizonozta a leány hidegen.

- A vonatja csak reggel ötkor indul, Anna. Teljes három órát kell még várakoznia. Hogy engedhették el egyedül?

A leány szemrehányó pillantással felelt.

- Tudja, hogy nem igen érnek rá engem kísérgetni. Egyébként évek óta magam utazom és eleget utazom a rokonságban.

- Igaz, - bölintott a férfi nyugodtan. Maga a családban »das Mädchen für Alles«. Nem is tudnám elképzelni, hogy Ida nénit más ápolhatná a köszvényében, mint maga. Ugy-e hogy megint köszvényes?

- Tifuszban van. Délben kaptuk a sürgönyt, a délutáni gyorssal indultam. Azért kell most itt ülnöm...

- És az én gyűlölt ábrázatomat látni, ugy-e Anna? - mosolygott a férfi fanyarúl.

- Nagy fontosságot tulajdonít annak, hogyan vélekedem az ábrázatjáról? - kérdezte a leány kicsinylően.

- Nem, - jött a válasz őszintén, váratlanul. - Én még mindig azt a jelentéktelen kis lányt látom magában, akit nem szokott az ember számbavenni. Legalább is nálunk nem volt divat magát számbavenni. Ezt tudja, Anna. És ezért nem kellene rám haragudnia. A fiatalkori benyomásaink maradnak a legállandóbbak. És az én fiatalságomban maga egy kis senki volt.

A leány vonagló ajakkal állt fel az asztaltól, de nyugodtan felelt ő is.

- Most is az a kis senki vagyok a maga számára. És mindig is az fogok maradni. Hanem most siessen, mert lekésik. Bent van a vonatja.

- Tudja mit, Anna? Segítek magának várakozni. Pestre elég idő reggel is bemennem. Ma úgyszincs fontos ülés, alhatom délig.

- Ne hozzon értem áldozatokat, ez következetlenség, - mondta a leány gúnyosan, ellenséges magatartással. De a férfi már újra levetette a bundáját és helyet foglalt az asztalnál.

- Sohase állítottam magamat következetesnek - mondta jókedvűen. - Áldozatnak pedig korántsem mondható, ha az ember három óra hosszáig gyönyörködik a magáéhoz hasonló bájos kis arcban.

- Két évvel ezelőtt maga sokkal jobb izlésű volt.

- Ezt a szememre veti?

- Nem, csak konstátálom, hogy most ízléstelen.

- Köszönöm, Anna, de gorombasággal most az egyszer nem fog lerázni. Olyan rég láttuk egymást, hogy jogosnak tűnik fel a kívánságom hallani magáról valamit.

A leány egykedvűen vonogatta a vállát.

- Jogi felfogásunk erősen különböző. Én nem tartozom magának gyónással.

- Nem, természetesen. De ha szépen megkérem, hogy beszéljen hozzám őszintén, mondja el, hogy élt, mit csinált a két év alatt, gondolt-e néha ránk? Ha azt mondom, hogy élénk és meleg vágyat érzek a maga zárkózott lelkébe belenézni: akkor is ridegen elutasít?

- Öt perce mondta, hogy a régi senki vagyok maga előtt.

- Pardon, Anna, ezt maga mondotta. Én csak a fiatalkori benyomások állandóságáról beszéltem. Meg hogy a régi jelentéktelen kislánynak látom. De a jelentéktelenségét mindazonáltal érdekesnek tartom, mert nem az egyéniségéből folyik, hanem mivel mindig és mindenki háttérbe szorítani igyekezett magát. Mondhatom, az utóbbi időkben gyakran gondoltam rá, hogy vajjon miért tűrte ezt maga olyan csoda nagy türelemmel?

- Valószínűleg ez volt a legokosabb, amit tehettem - mondta a leány futó mosolygással. - Ha visszagondol az irodalombeli szegény rokonokra, emlékezhetik, hogy valamennyi tragikus konfliktusokba keveredett zsarnok jötevőivel. Természetesen a költői igazságszolgáltatás a végén nekik kedvezett... a szegény rokonoknak tudniillik.

- Óh, ez a Marlitt-féle recept, kedves Anna - nevetett a férfi - modern analitikus nem nyúl ma már ilyesmihez.

- Pedig az élet tele van velünk - mondta halk sóhajtással Anna. - Mintha kerek e világ a szegény rokonok elhelyező intézete volna. Én legalább tizenöt leányt ismerek az én szűk körömben, akik hozzám hasonlóan robotolják le az életüket, az atyafiságos irgalom morzsáin tengődve.

A férfi tünődve nézett a leány finom arcába.

- Különös, milyen rezignáltan beszél most maga - szólott lassan. - Amióta ismerem, mindig jókedvűnek, csaknem boldognak láttam. Emlékszem, egyszer az asztalnál valaki megjegyezte, hogy összes kuzinjaink közt legszebbek a Palásthy-lányok. És erre az anyám szigorúan végignézte magát és odavetette: »ó igen, csinosak, kivéve szegény Annát a krumpliorrával«. Az anyám természetesen nem gonoszságból mondta ezt, csak az elveihez tartozott, hogy fiatal lányoknak nem szabad tudniok a saját külső előnyeiket. De mégis oly kegyetlenül hangzott az a pár szó, hogy szinte fűrészelte a fületem. Maga pedig nyugodtan lehajolt az asztalkendője után és derűsen, mosolyogva bólintott az anyám felé. Akkor tépelődtem is rajta, hogy őszinte volt-e a nyugodtsága, vagy tettetés. Figyeltem magát és egész nap egyformán jókedvűnek láttam, úgy, hogy végre már lesajnáltam önmagamat a képzelődésemért. Magának sohse volt rá szüksége, Anna, hogy valakinek a szíve fájjon magáért. Legalább akkor azt hittem...

- És most már nem hiszi többé - felelt a leány suttogva és hagyta, hogy a szeméből peregve induljanak meg a könnyek. Sápadt, felindult arcából eltűnt a visszautasító merevség s a kezét most már ő nyújtotta oda meleg, erős szorítással.

- Kicsi csacsi Anna...

- Köszönöm, Sándor - mosolygott a leány. - Nem sejti, milyen sokat adott most nekem. Az a jelenet, amire emlékszik, fiatal életemnek a legkeserűbb napja volt. Tizenhét esztendő voltam akkor s az első szerelem ragyogását hordtam titkon a szívemben. Akit szerettem, nem vett engem észre. Természetes... kis senki voltam. Mégis, a szívemben szépséges álmotervek éltek, hogyan fogom a figyelmét magamra vonni. És akkor az a lesujtó, kegyetlen kritika, amit csak egy mosolygás sem enyhített meg a néni ajkán... Az asztalkendőmet magam dobtam le, hogy lehajolhassak és visszanyelhessem a könnyeimet. Különben nagyon fegyelmezett arcom volt a maguk házánál mindig... Ha tudtam volna, hogy egyetlenegy ember van az asztalnál, aki sajnál, aki igazságtalannak tartja, amit velem tettek: nem gyötrődtem volna annyira. És talán másként néztem volna mindent ott maguknál. De most is, így is, utólagosan is jól esik, Sándor... Kihúzott a szívemből egy régi-régi tövist.

- Igazán örülök, Anna... De mondja, - tette hozzá kíváncsian a férfi - kibe volt maga akkor szerelmes?

Anna nevetett. Könnyes arcát egy pillanatra egészen lehajtotta a prémgallérjára, aztán gyors mozdulattal kisimította a haját a homlokából. Megint nyugodt volt, jókedvű és hideg.

- Nagyon akarja tudni? És elbírná a hiúsága, ha azt mondanám, hogy nem magába voltam szerelmes?

- Ne tréfáljon, Anna - sürgette a férfi. Tudni szeretném. Elvégre oly rég volt, hogy bármit elmondhat nekem...

- El is mondom - bólintott Anna kedvesen. - Maga már bajosan emlékszik Berghammer századosra? Futólagosan találkozhatott vele a nagygyakorlaton. Szálas, szőke, szelíd német volt. Beszélni se tudtam vele, de szerettem kétségbeesett, rajongó, reménytelen imádással három teljes évig, titokban.

- Azt a fakó kengurut, aki maga mellett ült az ebédnél? Azt szerette maga, Anna? És három esztendeig?

Ideges, boszankodó, gúnyos kacagással beszélt a férfi. A leány az órára nézett és fölkel a helyéből.

- Talán mennék ki a perronra, öt perc múlva indul a vonatja, Sándor - mondta és az ajtó felé tartott.

A képviselő felkapta a bundáját és utána ment. Az éjjeli hideg jól esett a fejének. Mérsékeltebb hangon ismételte.

- Hát csakugyan szerette, Anna?

- Szerettem... Aztán egyszerre csak elmúlt. Egészen. Az emlékét is elfelejtettem volna már, ha maga föl nem idézi.

- Nem is volt az szerelem, Anna. Vagy humbug-szerelem volt. Csalta önmagát. És tulajdonképpen talán mást szeretett... Nem? A leányok soha sincsenek tisztában magukkal... Hát mondja...

Anna csendes mosollyal hallgatta a mohó, sürgető hangot. Megrázta a fejét szelíden.

- Humbug-szerelem volt, de őt szerettem: Berghammer századost. Elmúlt, mint minden. A keserű is, az édes is... No Sándor... mindjárt lekésik... Vigyen tőlem kézcsókot a néniem és ha Ida néniem esetleg Abbáziába kell utaznom, okvetlenül fölkeressük magukat.

- Hát azt hiszi, itt hagyom magát?

- Igen, persze. Hisz tudja, hogy én nem vagyok elkényeztetve... No menjen, Sándor.

A férfi habozva nézett a vonat felé. Már rég bezállott mindenki a kalauz a sípjához nyúlt. Éppen egy elsőosztályú kocsin állottak. Hirtelen kezét csókolt a leánynak és felugrott a vagon lépcsőjére.

- Hát isten vele, Anna - kiáltott vissza, miközben a vonat elindult. Ne felejtse el az ígéretét...

Bent a kocsin folyosóján kedvetlenül dörögött.

- Ki az ördög tette volna fel róla?... Mindig azt hittem, hogy miattam ment el tőlünk...

Ha csak boszút akart volna állni... de akkor meg nem küld el magától... Az ördög érti...

Anna sokáig állott a korláthoz támaszkodva és nézte a távolodó piros jelzőlámpákat.

- Vajjon mit gondol most? - gondolta és fáradtan ásított.

(1906)

A KALAND

Kifeszítette a napernyőjét és gyors, energikus léptekkel haladt át a körúton. A déli napsütéstől izzó gyalogjárón megállott egy percre és rövidlátó szeméit összehúzza, kereste a hárszámot. Egy magas, borotvált arcú férfi meghajolt előtte.

- Hollódy Imre vagyok - mondta mosolyogva.

Klári pipacsvörös lett. Gyűlölte önmagát ezért a süldőleányos elpirulásért, de azért minden alkalommal lángba borult az arca, ha valami váratlanul érte. Szótlan megdöbbenéssel nézett föl a férfira, aki egy csöppet bizonytalanul kezdte újra.

- Hollódy Imre vagyok... és ön... vagy csalódtam volna?...

A leány legyőzte a zavarát és gyorsan kezét nyújtott.

- Nem, én vagyok Horváth Klári. De meglepett, hogy így rámismert.

- Az obligát piros szekfű vagy ujságlap nélkül? - nevetett Hollódy s a jég egyszeriben megtört közöttük. Klári bizalmasan fűzte a kezét a férfi karjába, és együtt mentek be az udvarba, amely bazár volt. A leány megállott egy csipkeüzlet előtt és barna fejét valami furcsa mozdulattal szegte oldalt. Nem volt egy csöpp kacérság ebben a mozdulatban s mégis egészen más karaktert adott a leány megjelenésének. Még a hangja is másképp, fátyolosabban és ingerlőbben hangzott, amint a férfihez fordult.

- Nekem itt van egy kis dolgom. Maga megvár addig, igen? Esetleg megszökik, ha túlon túl nagy a csalódása...

- Negyvennyolc óráig várnék itt magára, ha úgy akarná.

A leány csak egy mosolygó pillantással búcsúzott, aztán félóra múlva apró csomaggal tért vissza. Hollódy udvariasan kivette a kezéből.

- Vásárolt?

Klári nevetve rázta a fejét.

- Még mindig nem akar beletörödni, hogy nem vagyok átöltözött hercegnő? Szóval is kell ismételnem, hogy a kezem munkájából élek? Most éppen egy irishgipure ruhára kaptam rendelést és a mintákat viszem hozzá.

- És ezt maga így mondja?

- Nagyon tragikusan, vagy nagyon könnyelműen hangzott? Higyje el, hogy szívesebben mesélnék a szodorai kastélyunkról, ahol még magam is viseltem csipke-toaletteket, de végre is... Ej, - mondta hirtelen vállat vonva a leány, amint újra kint voltak az utcán, - hiszen ezekről voltaképp fölösleges nekünk beszélni. Két év óta meglehetősen ismerjük egymást.

- Amennyire papiroson meg lehet ismerni az embert: mindenesetre, - viszonzta Hollódy elgondolkozva. - De nekem úgy tetszik, hogy maga mégis más, mint a levelei.

- Más szóval: a stílusom nem elég egyéni, - mondta Klári. - De hát elégszer kértem, sőt óva intettem magát, hogy ne tápláljon illuziókat.

- Nem arról van szó, - legyintett idegesen a férfi. - De maga engem becsapott. Először, legelőször úgy képzeltem el, mint igazi kékharisnyát, pápaszemmel, negyven év körül, soványnak és hóríhorgasnak. És... őszintén megvallva, csak kutyaköteles udvariasságból válaszoltam a levelére. Azután...

- Azután? - kérdezte a leány várakozással.

- Nos, hiszen tudja. Mindig bájosabb lett. Hányszor vágytam utána, hogy lássam.

- És most - elengedné, nem?

- Klári, ez nem méltó magához, - mondotta Hollódy szemrehányóan. - Ha bókot várt tőlem, kijelenthetem, hogy nem találok szépnek egy csöppet sem és bajosan lennék magába szerelmes.

- Mi jut eszébe? Azt hiszi, ebből a célból adtam randevut?

A leány gúnyolódó hangja boszantotta a férfit. Csípősen felelt.

- Azt hiszem, hogy maga mégsem az a hófehér selyemből szőtt lélek, aminek látszott messziről.

- És maga még sem olyan pokróc, mint aminőnek látszani akar - közlőrlől, - mondotta a leány jókedvűen és mindaketten egyszerre nevettek el magukat.

- Tudja, hogy a maga nénje alapjában véve aranyos teremtés? - kérdezte hirtelen Hollódy.

- Na... engedjen meg...

- De lássa, ha beléegyezik, hogy nála keressem föl magát, most már éppen ideje volna, hogy fogjam a kalapomat. Míg most a tilalma ellenére együtt lehetünk egész délután.

- Az attól függ... mi a programja mára? - szólt a leány habozva.

- Amit maga parancsol, teljesen rendelkezik velem.

- Hm... én azt mondanám, jérünk ki a szigetre ebédelni s azután pár percre megnézem ott egy barátnőmet, fiatal asszony, kint nyaral, beteges. Ez, tudja, alibi... A néni különben szintén a szigetről fog engem várni az esti hajóval, - így jelentetem be neki.

- Helyes, maga pompás kis cselszövő, Klári. Tehát menjünk, ott azt a kocsit megállítom.

A leány rátette svédkezyús kezét a férfi karjára.

- Ne hívjon kocsit, - mondta riadt, könyörgő pillantással. - Jerünk villamoson.

Hollódy felkacagott.

- Maga fél, ne tagadja. Szinte hallom a szíve ijedt zakatolását. Mondja, hova lett a nyugodt, hideg fensőbbsege? Azt irta, önmagát ismerve, bátran áldoz nekem egy félnapot és szavamra, annyit meg is érdelek magától. Vagy... engem ismer egyszerre félre, Klári?

Klári gyorsan a bérkocsi felé tartott. Sötét, melegnézésű szemét a tiszta lélek nyugalmaival emelte a kísérlőjére.

- Nem félek semmitől, és magától legkevésbé, - felelte halkan. - De olyan furcsa az egész... Én, akibe annyi kisvárosi előítéletet beléneveltek, itt vagyok egy idegen úr társaságában. Az értelmem azt mondja, hogy ebben nincs semmi rossz, az érzésem azt diktálja, hogy a maga társasága több, mint együttvéve mindazoké, akiket ismertem az életben. És mégis, az illendőség, a szokás, ami ellen mindig lázadoztam, most megmozdul bennem és tiltakozik. De nem hallgatok rá, - tette hozzá mosolyogva, mikor a férfi arcára boruló kedvetlenséget észrevette és nyugodt, büszke tartással foglalt helyet a kocsiban.

A felső vendéglőben ebédelték; az idő későre járt, szinte nem is láttak embert, mikor meghúzódtak a terrászon. A kis szálló ablakain minden zsalugáter szorososan le volt csukva, s a kiszolgáló pincéren kívül más emberi szem nem láthatta őket. Az egyedülvalóság érzete mind a kettőt gyermekes örömmel töltötte el. Hollódy kijelentette, hogy soha még ilyen szép nem

volt a sziget és Klári úgy érezte magát, mintha odahaza volna a szodorai parkban. A vendéglátó háziasszony szeretetreméltóságával töltötte be a férfi feketekávéját és mikor az szivarra gyújtott, decens bájjal tölt feléje egy széles kánalevelet hamúfogónak, amit előbb legyezőül használt. Hollódy megfogta a feléje nyúló vékony ujjakat és hirtelen rányomta az ajkát.

- Köszönöm magának ezt a napot, Klári, - mondta álmodó pillantással nézve a leányt. - Az én agyonhajszolt idegéletemben nagyon ritkák az ilyen csöndes ünnepek. Pedig sokszor beteges sóvárgással vágyom valamire... magam sem tudom... Csak most érzem, hogy a maga nyugodt tisztasága kellene társúl hozzám.

- Néha, - tette hozzá bizonytalan mosolygással a leány.

- Néha, - ismételte Hollódy bólintva. - Amint mondtam, szerelmes nem tudnék lenni magába, de szeretni, mint egy jó, hű kis testvért... Aki a hűvös kezét a fejemre tenné, mikor a tébolyító idegfájás kínoz. Aki olyan okosan, gyöngéden gondomat viselné, mint most maga. Szeretném, ha a testvérem volna, Klári.

- A testvér azonban sohasem elég hű, - mondotta Klári erőltetett jókedvvel. - A testvér a maga életét is akarja ám élni és ha úgy fordul a sors, elhagyja a testvért egy idegenért.

- Maga megtenné, Klári?

- Nem tudom. Sohasem volt testvérem. De úgy általánosságban szóltam.

- És igaza volt. A testvér mégsem feleség. Maga feleségnek való, Klári. Speciálisan pedig az én feleségemnek.

Klári fölállt az asztaltól.

- Kedves barátom, a maga culmbachija nagyon erős lehetett. Jerünk egyet sétálni, ha úgy tetszik, és mondja el végre, min dolgozik újabban?

Hollódy ideges sietséggel fizetett, azután a karját nyújtotta Klárinak, de a leány már lement a lépcsőkön s fodros batiszternyőjét két kézbe fogva, himbálta maga előtt. Egészen a Dunához mentek le, a romok felé és közben hallgattak. Egy ferdetörzsű szilfánál végre megállt a leány és hozzátámaszkodva, egyenesen a férfi szemébe tekintett.

- Nos?

- Hát mit beszéljek? Az imént elhallgattatott.

- Mert ízléstelen volt, barátom. Nem szabad elfelejtenie, hogy az oltalmára bízam magamat.

- Kell is magának oltalom, dörmögte Hollódy.

Klári elmosolyodott.

- Talán mégis... Például, ha most egy vigyázatlan mozdulattól a vízbe esném... - mondta pajkosan nekidőlve a fának, amely egészen a folyóba hajtotta a galyait.

Hollódy rémülten kapott a leány után s eközben a batiszternyő, amelyet a térdén egyensúlyozott, lecsúszott a hullámokba. Hollódy szorosan magához vonta a leány karját.

- Most már igazán nincs más támasza, és jól tenné, ha örökre az én oltalmam alá helyezkednék...

A leány csöndesen intett nemet.

- Nem bízik bennem, - kérdezte Hollódy nyersen. - Azt hiszi, pózoló? Amit mondtam, nagyon komolyan mondtam. Hogy először látom, mit tesz az? Két év óta ismerem a gondolatain át a maga finom, okos lelkét, és ez vonzott ma delejes hatalommal maga felé,

amint az utcán megpillantottam. Éreztem, hogy csak maga lehet az. Ezért szólítottam meg, nem várva, míg bemegy a bazárba. Magának is ismernie kell, Klári.

- Ismerem - felelt a leány komolyan. - Maga poéta és hangulatember. Most, ebben a milióban, úgy érez, ahogy beszél, és momentán őszintén feleségül akar venni. De holnap és holnapután... bent a városban, a redakcióban, a maga rendes társaságában másképp fog érezni. Ha nem volnék efelől egészen bizonyos, nem jöttem volna ide magával. Így azonban megszerezhettem magunknak ezt a »csöndes ünnepet«, amelyre szívesen fogunk visszaemlékezni később is, ugye? Maga esetleg valamikor meg is írja. Egy téma, amiben nincsen cselekvés, de a maga írásművészetével remekbe lehet megcsinálni. Most jöjjön, kísérjen föl a hajóállomáshoz, a néni meg lesz hatva, hogy egy órával korábban hazaérek.

- Itt akar hagyni? Már? És mikor látom viszont? Holnap kijöhet?

- Holnap utazom vissza Erdélybe.

Némán tették meg az utat visszafelé. Olykor lopva megnézték egymást. Mikor Klári a hajóhídra lépett, Hollódy fájdalmas arccal suttozta.

- Hát igazán megy?

A leány pedig gyöngéden, de sietősen tette a kezét a férfi tenyerébe.

- Isten vele...

Hollódy még ott állott, levett kalappal, mikor a hajó elindult s a leány kendője egyszer-egyszer még meglibbent a messzeségből, mint fehér pillangó a hullámok felett. Csak késő este, az orfeumban dörmögte Hollódy maga elé:

- Rettenetes falusi kosztüm... bizony isten nem kellett hozzá piros szekfű. És ki az ördög hitte, hogy csakugyan csipkét árul egy szodorai Horváth-leány? De becsülettel megúsztam... a kis buta angyal készpénznek vette a pózaimat... Megírni... hm... ez volna aztán kaviár a népnek... egy kaland, amiben nincsen cselekvés...

A hajó valahol Ujpest alatt járhatott s Horváth Klári még egyre érezte, hogy pirúl a kellemetlen gondolatoktól.

- Milyen kiábrándulás... a szellemes író egy unalmas vén pózör, kopasz és bajusztalan, brrr... Szerencse, hogy jól tudtam komédiázni... nem is sejti, hogy mulattam rajta... Mégsem szeretném, ha a néni megtudná ezt a kalandot.

(1907)

FIATALSÁG

I.

Miután Szenttamási Sándor és Müller Gita az első táncpróbán ünnepélyesen, bár titkosan eljegyezték magukat, (Sándor még rövid nadrágot viselt és Gita kisasszonynak kétfelől világoskék máslit kötöttek a hajába), hűségesen vártak egymásra hat hosszú esztendőig és hihetőleg még ma is várnának, ha föl nem tűnik a látóhatáron a kopaszodó Reinitz báró. De mikor az udvari tanácsosné kijelentette a leányának, hogy a gyermekbarátkozást a Szenttamási-fióval be kell szüntetni: Gita kisasszony meglepően erélyes ellenállást tanúsított. Ugyanakkor Sándor is kirukkolt odahaza az alternatívával.

- Vagy feleségül veszem Gitát, vagy fejbőlövöm magamat!

Szenttamásiné (jelenleg idősebb Szenttamásiné) nevetve vont vállat.

- Hát hiszen azért nem kell magadat fejbőlönöd!

- Először végezd el a jogot, azután beszélhetünk Gitáról, - mondotta az apja.

- Először elveszem Gitát, azután beszélhetünk a jogról, - felelte makacsul Sándor.

Az anyja úgy kacagott, hogy a könnyei csordultak.

- Te, tacsó, hiszen még jövőre fognak sorozni!

Sándor dacosan végignézte a szép szőke asszonyt, akit többször gondoltak a húsz éves kamasz testvéreinek, mint anyjának.

- Félsz ugy-e, hogy nagymama leszel? - kérdezte gúnyosan, de nyomban el is kapta a fejét, mert az anyja megfricskázta az orrát.

- Szamár vagy, édesem. Ettől bátran elveheted. Hanem arra vagyok kíváncsi, miből fogod eltartani a feleségedet? Mérget vehetsz rá, hogy az anyja nem ad neki apanázst, sőt a kérdések kérdése, hogy Gitát is odaadja-e?

- Adja, vagy nem adja: Gita velem jön!

- Jó, jó, de hova teszed? Ide nem hozhatod, azt csak belátod, milyen komikus volna házközösségben élni.

Sándor egy percig gondolkozott.

- Leviszem Biharba, a nagymamához. Vakációkra én is odamegyek, néha pedig felhozom Gitát hozzád, ha már megbarátkoztál vele. Valahogy majd csak eltelik még ez a pár esztendő. A katonaságot apa könnyen eligazítja...

Az apja haragosan közbevágott.

- Elég legyen a szamárságokból! Készülj az alapvizsgádra és annak a gyereknek hagyj békét.

- Hagyjam, hogy az anyja összehoronálja azzal a vén pénzes zsákkal? - pattant föl Sándor, aki egyébként a megtestesült szelídség volt odahaza. - Vagy beleegyeztek a házasságomba, vagy pedig ma este keresztülövöm a koponyámat; olyan igaz, mint ahogy Szenttamásinak hívnak!

Valahányszor a Szenttamásiak a nevük bizonyosságával fogadkoztak valamire: ország-világ tudhatta, hogy komolyba megy a tarokk. Mivel pedig Sándor egyetlen fiú volt, szemefénye a szülőknek, dédelgetett becéje a nagymamának, hát rövidesen belenyugodtak az akaratába. Szenttamási csakugyan eligazította a katonaságot, a nagymama berendezte Biharban a kastély

toronyszobáját a fiatal párnak, Szenttamásiné pedig megvívta a legnehezebb csatát: kiudvarolta az udvari tanácsosné beléegyvezését. Az utóbbi természetesen időbe került s az alatt a jegyespár, megvesztegetett cselédek közvetítésével, naponta átlag 32 oldalon esküdött egymásnak örök hűséget, sőt Sándor négy hónap alatt 120 hosszabb-rövidebb, hangsúlyos és időmértékes költeményben énekelte meg szerelmüket.

Ugyanis, - mivel az udvari tanácsosné erősen hangsúlyozta, hogy aki nőszülni akar, előbb legyen *valami*: arra a zseniális gondolatra jutott, hogy íróvá lenni aránylag a leggyorsabban és legkönnyebben megy. Elhatározta, hogy még az esküvő előtt kinyomatja a verseit és megjelenik öméltóságánál, mint költő.

A könyv elkészült és - ami a szerzőt lepte meg legjobban - óriás feltűnést keltett a sajtóban. Meleghangú, lelkes, sőt itt-ott rapszódikus kritikák jelentek meg róla és a lapok egyértelműleg megállapodtak abban, hogy a *Sirályok* megjelenése irodalmi szenzáció. Aki Budapesten litterátus embernek tartotta magát, mind elragadtatva beszélt a *Sirályok* felől és rohamosan növekvő kíváncsisággal kutatták, hogy ki ez az új név. Senkisé ismerte, sohase hallották azelőtt: - nem tartozott semmiféle irodalmi klikkhez; - éppen azért alig érthető módon talált rá a siker. De rátalált és Szenttamási Sándor máról-holnapra *valaki* lett. Eleinte hinni sem akart a talentumában és valami sokat később sem törődött vele; - csupán annyiban becsülte meg, hogy az udvari tanácsosné enyhébbre hangolta iránta. Ő méltósága tényleg úgy találta, hogy ha már kénytelen beletörödni a leánya házasságába: legcélszerűbb és legtetszetősebb magyarázat a világ számára a veje poéta mivolta.

- Ezek a bohémek!... - mondta az esküvőn, (amely egy márciusi délelőtt mégis csak megtörtént) olyanféle gesztussal, mintha Sándor társadalmon kívül álló, anarchista, sőt nihilista-voltát akarná jelezni. És mikor a leányát homlokon csókolta az óriási, mirtuszvirágos menyasszonyfátyollal lekötött fehér kalap alatt, amely direkt az ő ízlése és akarata ellenére, Sándor egyik piktorbarátjának az ötletéből készült: büszke és fájdalmas mosollyal súgta oda:

- Isten veled, kis Sirályné...

II.

Horváth Imre, a kalaptervező piktor, maga is ott volt az esküvőn s még az nap elpletykázta a történetet az összes ismerőseinek. Leghálásabb hallgatót talált Hollódy Katában, akivel véletlenül akadt össze egy cukrászboltban. Hollódy Kata a filozófia doktora volt és a nagy alföldi városban, ahol egy leányinternátust vezetett, évek óta vénkisasszonyszámba vették. Ennélfogva sokszor beszélt cinikusan, a dolgokat a maguk nevére nevezve; ezt azonban inkább csak a stílus kedvéért tette, mert asszonyos természetű volt, erősen barna és tenyeres-talpas. De a lelkében intim szépségek éltek, tengersok rajongás minden iránt ami rendkívüli, művészi, nagy és igaz. Mikor a barátja kissé léha elmésségeket kockáztatott meg a Szenttamási Sándorék rovására: Kata hirtelen fellángolva vette védelmébe a fecskepárt. Így nevezte el őket a nagy fiatalságuk, a csodabájos naivságuk s az édes vakmerőségük miatt. Miután dolgait végezte és hazaútazott, elővette a Szenttamási Sándor könyvét s oly intenzíven beleélt magát a fecskepárhoz való barátságába, hogy egy nap leült nekik levelet írni, mintha száz esztendeje ismerné őket. És a *Sirályok* szerzője csakugyan igazi poéta volt, mert megsejtette a feléjük nyúló kézben a szívet és hálás, meleg szorítással fogadta. Gitával együtt válaszolt Katának és olyan kedvesek, olyan élehetetlenek, olyan bájosak voltak így együtt, hogy Kata csupa meghatottságból napokig a blúza kivágásában húrcolta a levelüket. Gyakran váltottak még így levelet s mialatt Sándor az alapvizsgára készült, Kata jószívuén vigasztalta a toronyszobában búsuló kis fecskeasszonyt. És titokban százszor elátkozta a társadalmi jogrendet, mely a

fecskefészek existenciáját ügyvédi diplomákra alapítja, - pedig Kata a filozófia doktora volt és egy vidéki leányinternátust vezetett...

Végre a fecskéférj szerencsésen lekínoztta az alapvizsgát s az asszonyával együtt útrakelt Katához. Leröppentek a vasuti kocsiból és egyenesen a nyakába borultak. Hihetetlenül bájosak és botrányosan fiatalok voltak. A szerelmüknek gyönyörű, átlátszó tisztasága, a maga nagy, emberi igazságában: az Élet megoldott problémájának tűnt föl Kata előtt. Ahogy a fűben heverésztek és a nap rájuk világított a galagonyabokrok közt, mikor a fecskéférj a fecskeasszony aranycsattos fehér cipőcskéjét csókolta: Kata egy kis nyilallást érzett a szívében. Tudta, hogy nem az irigység bántja, alacsony indulatokra nem volt berendezkedve, - és annál jobban megijedt. Hát mégis?... mégis?...

Oly rég, oly régesrég eltemetett már minden fiatalkori bolondságot, álomlátást. Valamikor szeretett és őt is szerették. De a körülmények lemondást parancsoltak és Kata lemondott. Azután lassan, lassan elmúlt minden... Ezt különben Kata előre tudta, mert - mint a filozófia doktorához illett - logikusan gondolkozott. De mintha az aranycsattos fehér cipőcske előtt cserbenhagyta volna a logikája.

III.

Ősz elején Katának hivatalos dolga akadt a minisztériumban. Mikor a vasútnál meg akarta váltani a jegyét Budapestre, eszébe ötlött, hogy megteszi a félnapi kerülő utat Biharba és magával viszi a fecskeasszonyt a toronyszobából. Gita ujjongva csókolta össze, mikor megérkezett, a nagymamának pedig nem volt különösebb ellenvetése az utazásra nézve, mivel éppen nagytakarítást készült rendezni és Gita olyankor csak láb alatt volt.

A vasúton a fecskeasszony szédítő terveket pakolt ki. Hogy őt Kata ne vigye a mamáékhoz, legalább addig ne, míg Kata Budapesten marad. Szálljanak hotelbe és hívják oda Sándort is.

- Aztán csapunk egypár jó napot, tudod angyal? - hízelgett Katának és az ölébe kuporodott. - Úgy szeretnék már egyszer csavarogni éjszaka! Színház után sorbajárni a kávéházakat és cigány mellett lumpolnánk. Sándor összeszedné a bohémbarátait és reggelig korhelykednénk velük... De erről senkinek sem szabad tudni! Az édesanyám kitagadna és kismama azt mondaná, hogy én rontom el a fiát. Különben pedig el sem engednének, mindjárt tönkre-silányítanának azzal, hogy nem illik... Hát pedig most már asszony vagyok és minden illik, amit az uram is akar...

- De akar-e lumpolni az urad? - vágott közbe Kata nevetve.

- Ó, kérlek! - mondta Gita önérzetesen. - Sándort csak bízd rám. De ugye, cukor, édes, egyetlenegy Katám, nem fújod le a terveimet? Mert ha te ellenzed, akkor inkább lemondok róluk, nálad nélkül úgysem telnék bennök örömem, - de oly szép volna együtt, veled, hármásban csavarogni!

Kata mosolyogva nézett az édes, finom kis arcba, mely rendesen nyugodt, zártvonalú volt, mint egy praerafaelita szentkép; de az izgatott esdeklés élettől hullámozó, új színt adott neki. Gyönyörködött a puha, kérő, gyermekes mosolyában, mely odaült a gyöngédrajzú, vérpiros kis száj szögletébe és hirtelen vágyat érzett, hogy ezt a tiszta kis arcot új és szokatlan hangulatok alakító hatásában megfigyelje. Azonkívül mulattatta és vonzotta az a gondolat, hogy vén kisasszony és komoly pedagógus létre együtt csavarogjon a fecskepárral...

Gita újra kezdte a cigánykodást.

- Látod, én sohase jártam kávéházba, sohase korhelykedtem, sohase csavarogtam éjjel az utcán, legfeljebb színházból, zsúrból vittek haza kocsin, illedelmesen...

- Hát azt hiszed, hogy a korhelykedés és csavargás, ahogy kifejezed magadat, nekem a megszokott szórakozásaim közé tartoznak?

- Nem, nem, drága, cukor Katám! De éppen azért rád is felfér egy kis változatosság. Huszonhétszázötven éves vagy és félig már belesavanyodtál a nagy illedelembe. Azt akarom, hogy hozzánk fiatalodjál...

- De hátha valami ismerőssel találkozunk és otthon majd híre megy, hogy dr. Hollódy Katalin felsőbbfokú tanár éjnek éjszakáján bohémek közt züllik? - nevetett Kata.

- Dr. Hollódy Katalint egy comme il faut úriasszony fogja kísélni, tisztos családanya, Szenttamási Sándorné, született Müller Gita!

- Oh fecskéné! hol a családod?

Gita odaszorította az arcát a Kata gömbölyű, telt vállához.

- Te vagy a családom, meg az uram, - súgta melegen. Senkit se szeretek úgy a világon, mint titeket. És neked is minket kell az egész világon legjobban szeretned, tudod Katám?...

Kata az állomástól egyenesen Sándorhoz küldött egy hordárt a kész haditeranggal, mielőtt a szállóba hajtottak.

IV.

Negyednapja csavarogtak »inkognitó«. A fecskepár mindenütt, minden embernek föltűnt és Kata nagy, diadalmas kotló-büszkeséggel élvezte ki ezt a föltűnést.

Az utolsó este, Kata elutazása előtt, valami közepes kabaréelőadásról tértek haza, mikor a cigány becsalta őket egy körüti kávéházba. Véletlenségből nem került társaságuk és az ajtó közelében telepedtek meg egy kis asztalnál. Kata fejfájásról panaszkodott és nem engedte meg, hogy Sándor pezsgőt hozasson. Gitával folytatott alkudozás után jegeskávéval rendeltek és Kata gyönyörködve nézte, hogy a fecskeasszony szemei milyen mámorosan ragyognak mégis az urára. Sándor lekonykolt az asztalra, hogy egyenesen a felesége szemébe láthasson és megfélemlítették maguk körül az egész világról, csak épp a Kata létezéséről nem. Felváltva simogatták a kezét és egyre-másra Kata-mamának nevezték. Később a prímás odaállt az asztalukhoz és a Gita rövidrevágott szőke fürtű feje mellett húzta az obligát »csak egy kis lányt...« Ők hárman összemosolyogtak és Gita tüntetően hámozta ki a jegygyűrűs kezét a hosszú keztyűszárból.

- Volt, volt egy kis lány... - mondta Sándor halkán, a mámor gyönyörű lázának nehéz sóhajtásával. Gita álmodozva bólintott rá és a kezét lopva az ura tenyerébe csúsztatta. Kata váratlanul fölkelt a helyéből és hazafelé sürgette fecskéiket. Gita szemrehányó pillantással kérdezte.

- Már? Hiszen még csak két óra! Végképp nem akarsz fiatalodni, Kata?

- Végképp nem akarom korrumpálni az emberiség erkölcsét veletek, - tréfált Kata. - Ma kiválóan ízléstelenek voltatok, fiaim.

A fecskeasszony elhúzta a szájacskáját, Sándornak pedig úgy rémlett, miközben fölsegítette a Kata köpenyét, hogy a barátjuk szeme könnyes. De rögtön belátta, hogy csalódott, mert amint kiléptek az aszfalra, Kata jókedvűen belefűtyölte az éjszakába egy divatos keringő kezdő-ütemeit. A kis fecskeasszony előkelő megbotránkozással mérte végig Katát.

- Te vagy az a kiváló nőnevelésügyi apostól? - kérdezte gonoszkodva.

Kata egyet kacagott s a kuplét a szövegével folytatta. Bársonyos, lágy zengésű mezzoszopránja halkán hullámozott szét az alvó utcában. Sándor megszeppenve nézett körül.

- Kata, előbb-utóbb bevisznek miattad csendháborításért.

Kata komolyan bólintott.

- Jól mondtad fiam, bevisznek - téged, ha rákerül a sor. Mi természetesen csak gyöngé nők vagyunk és nem háborítottunk semmit. Különben tudjátok mit?... Olyan befejezetlen így ez a mai nap és Horváth Imrének is megígértük, hogy megnézzük az atelierjét, de nekem tízkor utaznom kell. Mit szólnátok, ha azt mondanám, hogy verjük fel az álmaiból?

- Most?...

A fecskeasszonyban csak egy pillanatig vacogott a jónevelés, azután ujjongva tapsolt és bosztonlépésben folytatta az utat.

- Pompás, mesés! Szombatra ígérkeztünk és most már szombat van. Gyerünk!

- Ó, Kata-mama, mégis használt neked az én tanításom!... Lefőzöl engem...

- Itt egy mellékutcában kocsit is találunk, - mondta Sándor jókedvűen.

- Ne - kérte Kata, - menjünk gyalog. Oly jól fog esni egy kis járás. És úgyszincs messze.

Megindultak a Dunapart felé és hamarosan ott voltak a festő lakása előtt. Sándor becsöngetett, Kata pedig kihúzta az óráját.

- Félhárom, - állapította meg. - Úgy látszik, hogy jeges kávétól is be lehet csípni...

Fent, a harmadik emeleten, jódarabig kellett zörgetni, míg a piktor ajtót nyitott. Amint a lépcsőházi gázláng gyér világításában megismerte őket, összecsapta a kezét.

- Elsőrangú ötlet! Kata... maga is? Teremtőm!... ez nagy eset... Gyorsan jöjjenek be... egy csésze teát... Pardon, hogy nincs kellő rend nálam... Reggelre sok-sok virágot rendeltem a maguk tiszteletére és most mégsem fogják parádében találni az odúmat.

Kata és Gita kíváncsian néztek körül. A fecskeasszonynak roppant fantasztikus fogalmai voltak egy műteremről, Kata pedig azon mosolygott magában, hogy először lépte át legénylakás küszöbét. Horváth Imre egy nappali-féle szobán vezette őket keresztül és a könyveire hívta fel a figyelmüket. Bent az atelierben pedig naiv büszkeséggel mutogatta a képeit, szőnyegeit; magyarázta a műtárgyak és ritkaságok eredetét, jelentőségét; azután kiszolgálta őket teával, süteménnyel s mindezt a legélénkebb jókedvvel. Az ő számára is különös charmeja volt ennek az éji látogatásnak. Hajnal felé a fecskepár, szorosan egymás mellett ülve a tigrisbőrös diványon, mélyen elmerült valami vázlatkönyv tanulmányozásába. A festő egy pillantást vetett rájuk, aztán Katához fordult.

- Mondja Kata, mi történt magával?

- Miért? - kérdezte a leány nyugodtan, de a fejét elfordította.

- Annaira nem vall magára ez az éjszakai »kaland«, hogy okvetlenül okának kell lennie.

- Van is, - bólintott Kata hanyagúl. - Fiatalodni akartam fecskékkel és ellumpoltuk a - kapupénzünket. Éjjeli menedéket kerestünk magánál.

- Hm... - mondta Horváth és erősen szemügyre vette a leányt. - Nekem úgy tetszik Kata, mintha egyebet lumpoltak volna el. Talán a jókedvüket... azaz, a maga jókedvét?

- És a nyugodtságomat, a józanságomat és mindent... - mondta lassan Kata s a térdén összekulcsolta a kezét. Az arcát a Dunára néző, széles ablak felé fordította, amelyen habosfényű, sárga vászonfüggöny tompította a beragyogó hajnalt. Különös, aranyos reflexek táncoltak a barna haján és ahogy lecsukta a szemét: mintha aranyba mártották volna a szempilláit. Horváth közelebb hajolt Katához.

- Mindig jóbarátok voltunk, - szólt halkán - és maga nekem sok nehéz napot segített elviselni az okos, meleg szívével. Nem szolgálhatom ezt soha vissza? Nem mondhatja el nekem, hogy mi baja?

- Hiába mondom, erre nincs segítség, - legyintett Kata fáradtan és a szemét se nyitotta ki.

De a csukott pillái mögül is látta, hogy a fecskepár nesztelenül kiosont a műteremből és látta, amint a másik szobában hosszú, végnélkülvaló csókkal tapadtak egymás ajkára...

Horváth gyöngéd rábeszéléssel ismételte.

- Hátha mégis, Kata... Mondja, mi baja?

A leány erős, kerek válla fuldokló zokogásban rándult össze s ahogy felnyitotta a szemét, kimondhatatlan keserűség lángolt ki belőle. De a felelete csak lenyomott, színtelen suttogás maradt.

- Mi bajom?... Az, hogy én sohase voltam és sohase leszek többé ilyen fiatal!...

(1908)

A HARMADIK

Mikor kijutottak a tolongásból, a leány hirtelen fölnézett a fiatalemberre.

- Mondd, Pali, tulajdonképen szeretsz te engem? - kérdezte halkán, de a lépése tempóján nem változtatott.

A férfi ellenben egyszerre megállott.

- Hogy jutott ez most eszedbe? Természetes, hogy szeretlek, - viszonzta egykedvűen.

- Mert én halálosan szerelmes vagyok beléd, - mondta a leány még halkabban.

- Képzeld, vagy pedig ugratni akarsz s az egyik oly kevésbé illik hozzád, mint a másik. A vőlegényedre nem gondolsz?

A leány vállat vont. Keztyűs jobbujával végigsimított egy sárguló gallyat, mely előttük hajlott ki az útra. És elmenőben visszafordította fejét a lepergő sárga levelek után. Sokára felelt és akkor megreszketett a balkeze a férfi karjában.

- Nincs vőlegényem és egyáltalában nem gondolok mással rajtad kívül. Téged szeretlek és senki mást.

- De Györgynek ígéretet tettél...

- Az mindegy. Nem szeretem.

- De csókoltad...

- Hát csókoltam. Akkor még nem tudtam, hogy téged szeretlek.

- Már harmadszor konstatálok ugyanezt. És mióta tudod?

- Mióta a képedet láttam. Addig szerettem benned a rokonomat, a bohém cimborámat, de azóta - imádom az egyéniséged erejét. Te férfi vagy!

- Egy hajszállal sem vagyok különb Györgynél, sőt benne megvan a hűség erénye, én pedig... Hiszen tudod.

- Tudom. De szeretlek.

- Jó. És mi lesz Györggyel?

A leány csodálkozva nézett föl újra. Gyöngyszürke, álomlátó szemei voltak.

- Mit érdekel engem György? És téged?

- Oh, hát ennyire... - tört ki a festőből az indulat, de a leány egy mozdulattal félbeszakította.

- Ne mondj önzőnek és ne tarts léhának - kérte meleg, szomorú hangon, s az üde, piros szája keskenyebb lett egy vonallal.

- Nem tartalak léhának, de csodállak, hogy oly meggondolatlanul... hogy az első bús jöttmentnek odaadtad a szívedet.

- Vádolsz? - kérdezte a leány és megvillant a szürke szeme.

A férfi gyorsan szabadon bocsátotta a leány karját.

- Vádollak? Ej, ehhez éppen nekem volna legkevesebb jogom. Az én morálom szerint minden szabad a szerelemben. De a te egész mivoltod kizárja a könnyű, kalandos szeretkezést, Anna!

- Milyen hangon beszélsz velem?

- Bocsáss meg... ez áldatlan téma - mondta a férfi zavartan. - Sajnálom Györgyöt és sajnállak tégedet.

- Hát nem szeretsz...

- Szeretlek és ezt magad is jól tudod. De nálad a szerelem házasságot is jelent, én pedig arra való nem vagyok.

- Tudtommal nem kértem meg a kezedet - mondta a leány szárazon. - Gyere, üljünk le ezen a padon és majd elmesélek neked valamit.

A festő gondosan leverte a port a padról, mielőtt Anna leült volna. A leány gúnyosan vont a száját.

- Meghatóan gyöngéd vagy... No most figyelj rám, mert tragikus ügyek következnek. Várj csak, előbb kinyitom az ernyőmet, mert az a bácsi folyton ide bámul. Már az imént is találkoztunk vele.

- Házásoknak nézett bennünket, éppen pörlekedtünk - tréfált a festő.

- Most te hallgass - intette a leány. - Engem izgatnak az idegen szemek és ha már egy harmadik ember is van körülöttem, nem tudok egyébről beszélni közönyös dolgoknál. Az is bánt - milyen szatíra! - hogy az útfélen kellett megvallanom neked a szerelmemet. Mind a kettőnk lelke intim szépségekre van berendezve és a nyomorult sors kihajít bennünket egy ilyen percben az utcára.

- Te akartad így, Anna..

- Ugyan, hát csak nem intézhetjük el egy kávéházi asztalnál, vagy valamelyik ismerősünk szalonjában? A hotelemben sem invitálhattalak Mari néni miatt.

- Csak Mari néni miatt, Anna?

A leánynak egy pillanatra halottsápadt lett az arca. Azután vizsgálódva kereste a férfi tekintetét.

- Ha tudnám, - mondta halkán - ha tudnám, hogy ebben a kérdésben a te régi frivol cinizmusod szól hozzám: meggyülnék.

A festő sóhajtott.

- Az volna jó nekünk... Dehát nem volt az én kérdésemben semmi, ami bánthatna téged, Anna. Önkénytelenül jött. Tudni akartam valamit... De kérlek, kezdj hozzá a történethez, mindjárt félnégy.

- És neked négykor nyilván randevud van? - nevetett a leány idegeskedve.

- Nincs - mondta hidegen a festő és cigarettára gyujtott. - Csak kissé feltűnök leszünk a sétáló publikum előtt. Te pedig kerülted a feltűnést ezelőtt. Vagy nem?

- Ne beszélj így. Semmi jogod rá, Pali. Nem ismersz, nem tudod, mit érek. És azt sem tudod, milyen rosszul becsültek meg azok, akik azt mondták, hogy szeretnek.

- Oh... hát többen is voltak? Azt gondoltam, György az első férfi az életedben.

- Az első férfi te vagy az életedben. De mielőtt Györgyöt megismertem, jegyese voltam valakinek. Azt hittem, hogy szeretem és fiatal, fehér, meleg énemnek minden ragyogó álmát az ő alakjához álmodtam. Röghöz kötött mivoltából magammal akartam ragadni az én csillagoktól besugárzott világomba. És ez az ember engem hideg pástétomnak nevezett és megcsalt az első asszonnyal, aki az utjába akadt...

- Hogy tudtad meg?

- Hogy tudják meg az ilyet? Vannak jólelkek, akik csupa szeretetből hóhércmunkára vállalkoznak... Én különben akkor meg akartam halni. Undorodtam az élettől, a szerelemtől, - magamtól is. Úgy éreztem, hogy még az emléke is besároz. Borzasztó időket vergődtem át. Azután megtanultam mindent, ami fiziológia és megértettem, hogy ő nem is vétkezett, hanem vétkeztek az én elzárt, hétfátyolba takargatott, étherivé szűrt ostoba neveléssel. De segíteni már nem lehetett rajtunk. Undorodtam tőle és az egész világtól. Akkor jött György. Egy alkalommal elmondtam neki az én szerelmi hajótörésemet. Kinevetett, és szegényvérű, sápadt álmoknak nevezte az érzéseimet. Később ostromolt és azt mondta, hogy fel fogja kelteni bennem az asszonyt, az igazi, szerelmes asszonyt. És én úgy vágytam rá, hogy valaki megértsen, valakivel együvé dobbanjon a szívem; úgy féltem a magánytól, mely a lelkemet lassú szárnycsapással, feketén körülengte, - hogy mindent elhittem neki. Hittem, hogy felköltött; hittem, hogy a csókjában majd megtalálom a nagy, gyönyörű lázakat, amikből embervirágok fakadnak. Hagytam csókolni az ajkamat és - nem éreztem semmit. Se undort, se lázat. Akkor megint arra gondoltam, hogy az én idegrendszerem beteg és talán sohasem fogok gyönyörözt találni csókban és ölelésben. De annál több szikrázó, hideg lángolást, annál csodásabb, észvesztőbb, halálos szépségű álomlátást vártam a lelkünk szeretkezésétől. Két olyan intellektus, mint György, meg én: minden szépet és nagyot megtalál együtt, ami van, volt és lesz ezen a világon!...

- És ekkor a menyasszonya lettél. Elutaztál vele az édesanyjához és végigünnepeltetted magad a familiájában, mint György jövőendő felesége.

- Ne mondd ki ezt a szót! - könyörgött Anna. - Iszonyodom... Igaz, elmentem. Vágytam rá, hogy egy kicsit szeressenek, dédelgessenek. Olyan szegény voltam!... De mért hagytál menni? Mért jöttél velem?

- Hát nem te hívtál? Hát nem én vagyok az egyetlen rokonod? Bár inkább vitted volna Mari nénit, hogy ne kellett volna látnom a megriadt, kijózanuló pillantásodat, amivel körülnéztél a birsalmaszagú szobában, mikor egy percre ketten maradtunk... Azóta egyre látom ezt a nézést és sejtettem, mi vár Györgyre.

A leány megint vállat vont.

- Azt hiszed, a szűkös viszonyok, a korlátolt emberek voltak rám kiábrándító hatással. Nagyon tévedsz. Egyszerűen megérezttem abban a percben, hogy nem Györgyhez és övéihez tartozom, hanem hozzád. S a pillantásom inkább mámoros lehetett, mint kijózanuló. Mert úgy néztem rád, mint aki várja, hogy ragadd meg a kezét és fuss vele messze, messzire.

- Késő éj volt, Anna.

- Mit tesz az? Hát futottunk volna az éjbe... De te nem mozdultál. Ahelyett bejött György és leült mellém a bársonyszófára. A néni is betepegett és kihúzta a virágpohárból az egyetlen szál rózsát és erővel a hajamba tűzte. És én türtem a lehetetlen komédiát; türtem, hogy György a kezemet csókolgassa, hogy az anyja a fejem símogassa... Két idegen ember! De már akkor mindegy volt minden. Azt mondtam magamban: rá fogok taposni a szívemre és leszek Györgynek hűséges párja.

- E nemes elhatározás pecsétje volt a hosszú, odaadó csók, amellyel jóéjszakát kívántál neki? - kérdezte a festő és a hangja rekedt volt az elfojtott, gúnyos dühtől.

- Nem, - mondta a lány lassan. Azzal *tőled* búcsúztam. És mégis, mikor egyedül maradtam, megint csak azt vártam, hogy történni fog valami. Kell történnie... Fáradt voltam az úttól, de csak felöltözve ültem az ágy szélén egész éjjel s egyre az ablak felé figyeltem. Úgy éreztem, hogy lépéseket kell hallanom, hogy egy kéz halkán megzörgeti az ablakot s egy hang - a tied - hívni fog az éjbe... az éjbe... Aztán megvirradt és a fehér mollfüggönyön keresztül lángoló,

narancsszín sugár ömlött a vállamra. Kinyújtottam a karomat a fény irányában és a kezem olyan áttetsző rózsaszínű lett ebben a világításban, mint egy barackvirágszirom, üde, gyöngéd, harmatos. És neki ez a kéz nem kell... gondoltam s kimondhatatlanul fájt bennem valami. Akkor csattant odakint az ajtó s a tornácra csakugyan a te lépésed hallatszott. Szóltál is a nénihez, hogy nem maradhatsz, mentsenek ki nálam, sürgős dolgokról feledkeztél meg. És indultál. És én vártam, hogy az ablakom alatt egy félpillanatra tétovázni fog a lépésed. És a szívem minden húrja a szétpattanásig feszülten várta... De te nyugodtan mentél tovább, egy félpillanatra sem állottál meg. És akkor gyorsan ledobáltam a ruháimat és belebujtam a rettenetes, csupatoll ágyba. Fülemlig húztam a nagy pehelydunnát és fogvacogva próbáltam elaludni. Dél volt, mikor a néni gyöngéden felrágogott. Míg öltözködtem, az ablakon át láttam, hogy György türelmetlenül méri az udvart. De nem bírtam sietni, a hajamat négyszer is újra lebontottam. Semmi sem volt jó, még a könnyű kis cipőm is mintha másfél mázsás lett volna este óta. Végre ott ültem az ebédlőben.

- És György szerelmesen üdvözölte a kis álomszuszekot és a sógor poharát emelte a ház bájos vendégére, ugye?

- Úgy - bólintott Anna fáradtan.

- De hisz ezt mind körülbelül tudtam - fakadt ki a festő. - Ismerem Györgyöt, ismerem a miliót, amelybe vittelek. Miért gyötörsz a részletekkel? Minden elcsattant csókot meg akarsz gyónni?

- Félsz ezektől a csókoktól? - kérdezte Anna nyugodt kicsinyléssel. - Ti végigölelitek a félvilág minden asszonyát, mielőtt igazán szerelmesek lennétek s tőlünk halálos megbántásnak vesztetek egy pár elhamarkodott csókot. Pedig az idegen csók sohasem tapad meg az ajkunkon, elhiheted, Pali.

- Az íze legalább is ott marad, - mormogta a festő.

Anna nevetett. Gyöngyöző, friss, melódikus nevetéssel, mintha üveglapra ezüstgolyócskákat dobálnának. És nevetés közben színt kapott az arca s a bőre fénytelen fehérségéből már csak a nyakán maradt meg egy vonalnyi. A vékony selyemposztó-ruha puha kontúrokban adta vissza a vállának hullámzó remegését, míg nevetett. Érezte, hogy e percben szép, diadalmas és ki akarta élvezni a percet.

A festő azonban haragra lobbant.

- Rajtam mulatsz? - kérdezte nyersen.

- Ó, ne haragudj! Egy hihetetlen, bolondos ötletem támadt...

- Azelőtt arról beszéltél, hogy rosszul becsültek meg. No egygyel készen volnánk; halljuk, mit vétett György?

- Jó, hogy figyelmeztetsz - rezzent össze Anna. Az arca újra kifehéredett s a hangjának komoly, szomorúan lágy csengése is visszatért. - Tudod, hogy két napig voltam György anyjánál. Az egész család a kedvembe járt; kényeztettek a maguk módja szerint. És én akartam őket szeretni és éreztem, hogy becstelenség volna őket megcsalni. Őket és Györgyöt... És az utolsó délután elcsavarogtunk Györgygyel ketten a hegyek közé. Az ősz szépséges hervadása vett körül bennünket. Piros lombok hulltak a lábunk alá haldokolva. Az ökörnál ezüstös csillogással tapadt a fátyolomba, hajamba. Vad mentát szedtem és a kökörtés nagy, lila virágaival volt tele a kezem. És omlott ránk a nap utolsó forró lélekzete. És én vártam, mindegyre vártam, hogy megszólaljon György és adjon nekem valamit magából. Legbentről, az énje sokszerűségéből valamit. A lelkének egy olyan hangjáért epedtem, amely felel az én lelkem nagy, sóvárgó kérdéseire. És ha nem szól, csak néz rám beszédes hallgatással, soká,

soká, míg könnyelárad a szemünk: az is elég lett volna nekem. De ő megszólalt. Magához ölelt és beszélni kezdett - a szeretőiről... Hallod, Pál? A szeretőiről - nekem. És én hallgattam, kővé dermedve, jéggé fagyva, hogy hány sároni virágszál boldogította kegyeivel - és nem vágtam az öklömmel az arcába, nem rohantam el mellőle, - tűrtem, hogy fogja a kezem és visszavigyen az anyjához; tűrtem, hogy a rokonság a búcsúzásnál konstatálja halványságomat és vigasztaljanak a karácsonyi esküvővel... Aztán felültünk a vonatra és mikor a csatlakozó állomáshoz értünk, Györgyöt előre küldtem jegyet váltani, magam pedig jegy nélkül, podgyász nélkül felugrottam a pesti gyorsra és - most itt vagyok.

A leány hosszú, mély lélekzet után elhallgatott. A festő egy párszor némán bölintott s egyik cigarettát a másik után dobta el. Nyelt egynéhányat, de csak jó darab idő múlva szólalt meg.

- Így... így már könnyebb téged megérteni, Anna és azt hiszem, jogosan is cselekedtél... Hanem...

- Azt hiszed?... Hanem?...

A leány szürke szeméből keserű megvetés csapott ki és felállott a helyéről.

- Gyerünk, Pali, látom, hogy megszeppentél - mondta gyilkos gúnnyal.

Intett egy arra haladó üres kocsinak és a festő tiltakozása ellenére beleült. Megmondta a hotelje címét s még egyszer kihajolt a férfihez.

- No, ne terheld miattam a lelkiismeretedet, Pali. Te már csak a harmadik voltál...

És elhajtattott.

(1908)

EMBERI JOGOK

- Megőrültél? Igazán megírtad neki?

- Igazán megírtam, de nem örültem meg, - mondta nyugodtan a feketeruhás leány, aki előtt a másik fiatal nő izgatottan hadonászott.

- Nem értelek, Mariska, - folytatta egy perccel később és a sötét szemét őszinte csodálkozással emelte a fiatal asszonyra. - Te harcolsz a leghevesebben a nők jogáért és engem örültnek mondasz, mikor egyszerűen élek az emberi jogommal...

- Szamár vagy, - vágott közbe indulatosan Mariska. Itt nem emberi jogokról van szó, hanem arról, hogy félretéve a női büszkeséget, kiszolgáltattad magadat egy férfinak, azzal a levéllel. Ha viszonzza a szerelmedet és feleségül vesz, akkor is vesztedre lesz a dolog, - ha pedig nem viszonzza, örökre nevetségessé tetted magadat.

- Nem hiszem, Mariska. Hollódyban én sokkal több finomlelkűséget találtam az érintkezésünk folyamán, hogy sem föltehetnék róla izléstelenséget. Ha nem szeret, nem fog felelni, megkértem rá a levelemben. De visszaélni nem fog a bizalmammal soha.

Mariska vállat vont.

- Csak higgyed. Részemről - bizalom az ősi erénynek - s a férfi őserénye a hiúság. Sokkal inkább, mint az asszonyé. Nem ma, nem holnap, de az idők folyamán még rá fogsz jönni, hogy súlyosan kompromittáltad magadat ezzel a meggondolatlansággal. A legjobb esetben is ő maga mulat rajtad, ha tudniillik nem kegyeskednék téged vizontszeretni. Dehát mondd, az Isten szerelméért, ha már minden áron magadnak kivántad az aktivitást ebben a dologban, - miért nem intéztél el szóval? Mért kellett éppen írnod? Épp úgy megkérdezhetted volna tőle, hogy szeret-e, nálam, vagy másutt, vagy a korzón, vagy színházban. És egy tréfás, pajkos kérdés formájában nem is lett volna annyira veszedelmes és bizarr ez az ügy.

- Csakhogy én nem szándékoztam pajkos tréfával kérdezni és nem akartam triviális, útszéli környezetben megvallani, hogy szeretem.

- No hallod Erzs, ha én neked útszéli környezet vagyok!...

- Ugyan Mariska.

Erzs türelmetlen mozdulatot tett a kezével.

Fölkelt a hintaszékből s egypárszor végigment a szobán. A széles ablaknál megállott és szórakozottan nézett le a lármás, forgalmas utcára.

- Emberek jönnek-mennek... Idegen a szavuk... - mondta később lassan, elmerülve, inkább magának, mint a vendégének. - És az ő szava sokáig, mélyen bent rezeg a szívemben... Olyan a beszéde, mint mikor a hold hosszú és fehér ujjaival puhán körülsímogat egy magányos fát...

Mariskát idegessé tette, hogy nem vettek tudomást a jelenlétéről. Gúnyos páthosszal kezdett szavalni.

- Magányos fa vagyok, melyre villám szakad... Hogy van tovább? Ahá!... melyet vihar tördel, de legalább szabad levegővel élhet!... Ne felejtse el, hogy most szabad levegővel élsz te is, bús magányos fa, de ha Hollódynak eszébe jut komolyan venni a vallomását, esetleg elfogyhat a szabad levegőd s éppen olyan nyomorult rabszolga lesz belőled, mint én vagyok.

A leány vékony szemöldökei oly fájdalmasan rándultak össze, mikor a fiatal asszony megszólalt, mintha fizikai gyötrődést okozna neki az izléstelenkedése. De az utolsó szavaira futó mosolygás suhant át az arcán.

- Mondd, te szegény nyomorúlt rabszolga, hányadik kalapod ez már az idén? - kérdezte szeretetreméltó maliciával. - A vöröshajú Cilka hozományát a te kalapjaidból árulta ki madame Berger.

- Édes fiam, ez a kalap valódi párisi modell, nem a Bergerné tákolmánya, - mondta Mariska sértődötten, aztán hirtelen elnevette magát. - Hát hiszen tulajdonképpen a házasságnak is meg van a maga jó oldala, de te, Erzsi, igazán nem abból a fajtából való vagy, akit nyugodtan lehet egy férfirra bízni. Te egészen másképpen gondolkozol, mint az átlagos asszonyok és ez még nem volna baj, hanem te aztán úgy is beszélsz és úgy is cselekszel, ahogy gondolkazol. Ez a dolgod is Hollódyval... Ne haragudj, az előbb nagyonis goromba voltam, de most se mondhatok rá egyebet, minthogy kár volt tenned. Meg fogod bánni. Egyetlen férfi sem érdemes rá, hogy miatta elpirúljunk önmagunk előtt.

- Azt hiszed, hogy én pirúlni fogok ezért? Nagyon tévedsz, Mariska. Én nem látom át, hogy inkorrekt dolgot cselekedtem volna. Szokatlan, az meg lehet. De Hollódy sem az az ember, aki sablonok szerint él.

- Hollódy... Hollódy egy szemtelen pozőr! - fakadt ki a fiatal asszony haragosan. Egy percig úgy látszott, mintha még akarna mondani valamit, de azután csak egyet rántott a vállán s a keztyűi után nyúlt.

- Mennem kell, választmányi gyűlésünk van, azután a cselédügyi ankét... Holnap látni foglak a Vermesné zsúrján? Akkor talán már megmondhatod a Hollódy választát is.

Erzsinek biborpiros lett az arca.

- Gondolod, hogy - felelni fog? - kérdezte halkán.

- No hallod, ez csak nem kérdés? Először is igen megfelelő parti vagy, tehát nincs kizárva, hogy komoly szándékokat gerjeszt benne a leveled. Másodszor, ha nem gerjeszt komoly szándékokat, úriember akkor sem utasít vissza egy fölhívást keringőre... Még hozzá olyan érdekes leányét, mint te vagy!

- Mariska, csak nem hiszed... - kezdte Erzsi elakadó lélekzettel, de a fiatal asszony már nem ért rá meghallgatni; sietősen megcsókolta, fölkapta a reticulejét és kisurrant a szobából. Mire a leány összeszedte egy kicsit a gondolatait, Mariska asszony már egy feminista-értekezleten szónokolt a szerelem evolúciójáról, az ideális jövő generáció érdekében a nő szabad választásának jogáról s nagy vehemenciával támadta a társadalmi konvenciók avúlt és hazug formaságait.

Erzsi pedig ott ült a szobájában s a térdén átkulcsolt kezére fényes, nagy könnycseppek hullottak. Mikor egy-egy ilyen könny megjelent a szemében, sötét ragyogással, - csodálatos, puha báj szépítette meg az arcát. A tisztaságnak, a jóságnak, a finomlelkűségnek az inkarnációja volt ez a könnyes, szomorú leányarc.

Hollódy Pálra gondolt és a levelére, amelyben egyszerű, őszinte szavakkal, nemes bátorsággal megírta neki, hogy szereti. Elmondta, hogy a nyugodt, baráti érintkezésükből nem tudta kiérezni: érdeklődik-e iránta Hollódy mélyebben s az érdeklődés rokonszenves tisztelet-e csupán, vagy több? Megírta, hogy a saját érzése felől bizonyos és kérte Hollódyt, hogy ne feleljen a levélre, ha e levél nélkül nem lett volna mondanivalója az ő számára. Ez esetben a jövőre nézve tartsák meg a régi elfogulatlanságukat egymás iránt; ígérte, hogy el fogja felejtetni ezt az intermezzót, mert a hiúsága kisebb, hogy sem egy jóbarátot feláldozna neki.

Az egész levél hangja finom, tiszta, meleg és őszinte volt. És ez az asszony most azt mondja, hogy Hollódy félreérthette volna? - Fölvívás keringőre, amit úriember nem útasíthat vissza... így mondta!

Fölugrott a helyéből és megint az ablak elé állott. Nézte az utcát, amelyen tegnap Hollódy Pál kísérte végig. Színházból jöttek a Mariskáék zajos társaságával. Ők ketten komolyan, mélyrehatóan beszéltek Strindbergről, míg amazok léha elmésségek fölött kacagtak. Aztán a kapunál Hollódy sajnálkozó hangon mondta.

- Milyen kár, hogy hazaért! Most már egyedül maradok...

Egész éjjel ennek a pár szónak a melege símogatta körül. Szeretett volna behatolni a szavak mélyére... dehát volt-e egyáltalában mélységük? Hátha csak udvarias frázis volt? Ha csak póz volt? Mariska szemtelen pozórnek nevezte Hollódyt és ő már régen ismerte... Viszont Mariska olyan fölületes az ítélezésében! Az ő terminológiája szerint rögtön hitvány kutya egy férfi, ha elmulasztja a köteles bókokat elkényeztetett szépsége iránt. De mért is árulta el Mariskának a titkát!

Nagyon megbánta. Éppen akkor jött hozzá, mikor postára adatta a levelét s az elhatározó lépés izgatott hangulata kényszerítette, hogy elmondjon mindent. Különben is oly természetesnek és világosnak látta még akkor a dolgot! Egyenes és büszke jelleméhez egyedül ez a nyílt kérdés illett. A mások eszközét: a flirt és az asszonyi raffinement ezer apró pókhálósábilincset ő stilustalannak tartotta magához. És a szerelméről nem tudott volna soha másképp beszélni, csak templomi áhitattal, szentséges komolysággal. De arra nem volt hely és alkalom odakint, az emberek közt, az élet karneválján. Azt csak itt mondhatta el neki, az otthona intim csöndességében, - »a mousseline-álmok birodalmában« - ahogy Mariska meg a többi asszonybarátja gúnyolta ezt a kis fehér interieurt, melynek egyetlen sötét színfoltja most az ő fekete ruhája... Csak itt mondhatta el, de ide nem akarta hívni Hollódyt, addig, míg tisztába nem jön vele. Az a férfi, akinek a belépést ide megengedi, ne csak ebben a fehér szobában legyen társa, hanem a lelkében, az egész életében mindhalálig... Nem hívta tehát, hanem írt neki. Itt írt. Oly finom és gyönyörű volt a hangulata, míg a levelet írta, mint egy igazi mousseline-álmom. Hítte, - nem, - pozitív bizonyossággal tudta, hogy Hollódy meg fogja érteni. Minden hangulatuk találkozott még ezideig. A férfi ugyanúgy fogta föl egy-egy vers, vagy darab jelentését; képben, szoborban ugyanazokat a színeket, vonalakat szerette; a zene egyformán hatott rájuk és sokszor jelentéktelen napi eseményekről ugyanaz volt a véleményük. A szerelemről csak egyszer, nagy általánosságban beszéltek és Erzsike különösen nagyrabecsülte Hollódy gondolkodásában azt a tartózkodó előkelőséget, amellyel ki tudta kerülni, hogy ennél a témánál banális legyen...

- Képtelenség, hogy félreérthessen! - mondta hangosan, csaknem kiáltva és visszafordult mintha keresne valakit, akit meggyőzzön a szavával.

- Képtelenség - ismételte. - És én vagyok annyira ember, hogy nyíltan beszélhetek az érzésemről; ebben rosszat nem találhat senki. És Hollódy lesz az utolsó, aki kinevet, még ha nem szeret is... Ha nem szeret!...

Mintha hirtelen világosság gyúlt volna ki előtte egy bezárt ablak mögött: úgy világította be a szívét egyszerre ez a föltevés. Ha nem szereti... akkor... akkor nem is szabad tudnia az ő szerelméről... Elviselhetetlen gondolat, hogy szánó pillantással forgatná a kezében a levelét. És ha... és ha felelne rá, úgy, mint egy keringő-engagementra?

A szemére szorította mindakét kezét.

- Nem bírom - mormolta. Meg kell előzni.

Röpült a toll a papiroson. Sürgönyt írt Hollódynak. Visszakérte a levelét felbontatlanul. Mikor a szobalánya behuzta az előszoba ajtaját maga után, - kimerülten roskadt egy székbe.

- Emberi jogom?... - szólt önmagához gúnyos, éles, keserű hangon.

(1908)

A KÉZ

I.

A festő gondolkozva nézte a leány finom, sovány kis kezét, mely a tejsűrűs kannával bibelődött. Már csak ketten ültek a reggeliző asztal mellett. A család elszéledt a dolgai után; csak a házikisasszony várta be a megkésett vendéget, aki egyébként is az ő kedvéért volt náluk. Valami szokatlan megnyilatkozású, de meleg és intim barátság fűzte őket egymáshoz. Anna anyáskodó fensőbbiséggel becézte a piktort, aki öt-hat évvel öregebb volt nála és Horváth Imre hol meghatottan, hol cinikusan, de mindig készségesen fogadta ezt a becézést. Ismerte a leányt, majdnem annak gyerekkora óta és tudta, hogy egy nagy szerelmi csalódás után, - amelybe szinte belepusztult, - befejezettnek tartotta a maga életét. A festő reménykedett, hogy az idő meggyógyítja még Annát és újra megnyitja szívét a szerelemnek. Egész lelkével kívánta, hogy boldognak lássa a finom és mélyérzésű leányt. De miután Anna állhatatosan, évről-évre visszautasított minden célzatos közeledést: a festő reménysége egyre fogyott. A családban is megszokták már, hogy az Anna férjhezmenetelét kizártnak tekintsék és ehhez képest mindenki vénleányszámba vette. Pedig csak huszonhét esztendő volt és a puritán egyszerűségű, apácásan sötét ruháiban még jobban érvényesült a bőre hamvas üdesége. Szépnek tulajdonképpen csak a szemét lehetett mondani, amely kifejező, csillogó, mélyszürke volt, - de máskülönben elég kifogásolni valót találhatott rajta a festő kényes művészszepe. Mégis, most, hogy közvetlen közelből figyelte, bevallotta magának, hogy a leány mozgásában csodálatos puha báj van s a keze oly finom alkotású, mintha egészen külön idegületet élne. Nem is állotta szónéklül.

- Anna kérem, egy percre adja ide a kezét.

Anna letette a kést, amellyel éppen vajat kent a barátja pirított kenyereére.

- Tessék, - mondta nyugodt, lágy zengésű alhangján és odanyújtotta a jobbját. Karcsú, hosszú, visszahajló végű újjai voltak; tökéletes formájú, fényes, rózsaszínű körmökkel s a bőre meleg, fehér bársonya alatt vékony, lilás hajszálerek futkároztak. A festő gyönyörködve tartotta a kezében, aztán hirtelen megfordította és megcsókolta a puha, sima kis tenyerét. A leány gúnyos jóindulattal nézett rá.

- Jól esett magának ez az ízetlenség? - kérdezte.

- Nagyon jól, - nevetett Horváth. - Olyan szép, nemes, okos, lélekkel teljes keze van, Anna, hogy pusztán a kezéért el lehetne magát venni feleségül.

- És hetvenezer korona jár vele, - mondta Anna s a hangja undort, fáradtságot és határtalan embermegvetést fejezett ki.

- Sőt százhuszezer, ha a várható örökségét is számítjuk, - tréfált a festő. - Maga igen értékes nagynéni lesz a családban, ha valóban hű marad az elhatározásához...

Anna kedvetlenül közbevágot.

- Ne rólam beszéljünk. Ez rég meghaladott álláspont. Tudja, hogy egész éjjel nem aludtam amiatt, amit az este mondott? Akárhogy forgatom is a dolgot a maga javára, csak oda jutok, hogy azonnal szakítania kell az asszonnyal...

Horváth Imre elboruló arccal nézett a leányra. Lassan rázta a fejét.

- Nem lehet, kisanyám.

Olyankor nevezte így Annát, mikor különösen meg volt indulva. A barátságuk természetéhez tartozott az is, hogy a festő még a szerelmi viszonyairól is beszámolt Annának, sőt bonyolultabb esetekben a leány tanácsa szerint igazodott.

- Nem lehet - ismételte halkán. - Belepusztulnánk. Mili annyira szenvedélyes lélek, hogy az első gyanúra agyonlőné magát. Én pedig nem tudnám elviselni az életet nélküle.

A leány szürke szeme kibeszélhetetlen gyöngédséggel simogatta a férfi szomorú arcát.

- Kell tudnia, Imre, - mondta szigorúan. - Amit el akar követni, az becstelenség. Itt már nemcsak Jolánról van szó, aki igazán belepusztul, ha megtudja a maga hűtlenségét, - hanem a jótevője feleségéről. Minden más asszonyt elcsábíthatott volna, aki hagyta magát elcsábítani, de éppen Mili tabu a maga számára. Itt radikális kúrára van szükség. Maga holnap nem a Tátrába fog indulni, hanem Jolánhoz és megtartják az eljegyzést.

A festő sápadtan ugrott fel.

- Ezt nem mondja komolyan? Hát nem érti, hogy Jolánt nem szeretem? Hogy én csak Milit szeretem?

- De Milit nem szabad szeretnie, Jolánnak pedig hűséggel tartozik. És ha nem megy másképp, akkor napról-napra hazudni, színlelni fogja iránta a szerelmet, - ha kell, el fog kárhozni napról-napra, de Jolánt feleségül fogja venni. Ez a becsület.

A leány színtelen, monoton hangon beszélt s a szája körül fájdalmas vonás mélyedt a finom bőrébe.

- És ezt maga mondja, Anna, maga! - mormogta Horváth hitetlenül. - Éppen maga, aki tudja, hogy a szerelmet nem okszerűségi, vagy megengedett szempontokból érzi az ember. Maga, aki azt állítja, hogy a művészek joga van az oltárról is lopni, ha érzi, hogy művészetének a teljességéhez éppen az kell, ami az oltáron van...

- Csakhogy ez nem a maga esete. Milinek a maga művészetéhez épp oly kevés köze van, mint... mint akár nekem. Jolán ellenben az első igazi sikerének a segítőtársa volt, szárnyakat ő adott a teremőerejének s az a három esztendő, mióta hű szerelemmel vár magára, magát sok nagy alkotásra inspirálta. Maga nemcsak a férfi becsületével van Jolánhoz kötve, hanem még inkább a művészi mivoltával. Mili az asszonyi szépségével, szenvedélyével elragadta magát, bilincsbe verte a tisztánlátását, a logikáját, az akaratát, de ő semmiesetre sem több a maga lelkére nézve, mint Jolán.

- Hát legyen úgy, - szakította félbe a festő. - Legyen úgy, hogy a lelkeknek semmi köze Milihez. De én húsból és vérből vagyok, Anna. És a húsom elsápad és reszket a pusztá gondolatra, hogy Jolánt kell szeretnem. Ha magára hallgatnék, az az élet mindenképpen hazug, nyomorék, gyalázatos volna. Ezt maga nem értheti. Nő talán tudná túrni egy életen át az idegen ölelést, a kényszerített szerelmet, - talán, mondom, mert ebben se hiszek. De magamat ismerem. Én nem tudnám. Ha mindig imádkozni kényszerítenének, végre az Istent is meggyűlölném!

- Szóval el van határozva, hogy Mili után utazik? - kérdezte Anna halkán.

Horváth Imre hirtelen ránézett. Olyan kétségbeesett szomorúságot olvasott a leány szemében, hogy a szíve összeszorult miatta. Megint a keze után nyúlt.

- Nem érdemlem meg a jószágát, kisanyám, - mondta szégyenkezve. - Maga a gyönyörű, tiszta lelkével nem tud leszállani az én alacsony emberi vágyaimhoz. Maga erővel hőst akar belőlem csinálni, keresi bennem a fényes hatyúlovagot. De én csak egy közönséges, vágyó, éhes, szerelmes férfi vagyok.

Anna fájdalmas arccal bólintott.

- Tehát Jolánnal én közöljem a maga elhatározását? Úgy hiszem, ezt várja tőlem?

- Oh, Anna, megtenné? Istenem, micsoda is maga más földönjárókhhoz képest!

A festő szavából igaz hála hangja remegett. Meg akarta csókolni a leány kezét, de Anna szelíden elhúzta.

- Igen, maga ezerszer finomabban és gyöngédebben fogja tudtára adni, mint én tehetném. Talán fájni sem fog neki, ha maga ráteszi a gyógyító, áldott kis kezét a szívére. Szegény Jolán... ebben a percben rettenetesen szégyenlem és örök adósának érzem magamat. De, Anna, higgye meg, ennek így kell lenni!

- Nem hiszem, de azért így lesz, - mondta Anna komolyan.

- És, nézze, Anna, ha jónak látja, bünhődtesse előtte az emlékemet szigorúan; én semmi kíméletet nem érdelek, ha csak Jolánnak könnyebb lesz úgy...

- Bízva rám, - felelt Anna röviden.

És harmadnap Horváth Imre elutazott az asszony után.

II.

Négy év múlva megint ott ültek ketten a virágzó hárs alatt. Anna a régi, nyugodt bájjal tett-vett az asztalnál és Horváth Imre a régi gyönyörűségérzéssel figyelte a leányt.

- Milyen jó itt magánál, kisanyám, - szólalt meg lassú, meleg hangon. - Odakint ezerszer is elképzeltem ezt az idillt és ha nagyon kifáradtam, hazaküldtem a lelkemet pihenni, magához. Sohasem érezte, Anna?

- Nem, - mondta a leány futó mosolygással. - Sőt bátor vagyok kétségbevonni ezt az állítását. Azt hitte, hogy négy év alatt megváltoztak az igényeim s holmi lekötő mondásokra várok magától. De ez nincs úgy, Imre. Ma is a régi, önzetlen barátja vagyok, akinek fölösleges bókolni.

- Tudja-e, Anna, hogy mindenki meggyanúsítja a mi barátságunkat? Tegnap Budapesten akartak fogni erővel a fiúkat, de a vágyódás maga után elkergetett közülök. Természetesen arra magyarázták a sietős elutazásomat, hogy szerelmes vagyok magába.

Anna nyugodtan vizsgálta a férfi arcát.

- És ez magát boszantja? Tulajdonképpen értem... - mondta halkán, elmélázva.

- Dehogyan érte! - nevetett Horváth. - Legföljebb az a boszantó a dologban, hogy - nem igaz. Ámbár magamról nem mernék jótállani. Legalább is szokatlan, hogy az ember ha este megérkezik Párisból Budapestre, reggel már vonatra üljön és nyakra-főre rohanjon egy kis tót faluba...

Anna vállatvonva felelt.

- Ha mindennek, ami szokatlan, szerelem volna az indító oka...

- És maga mit szólna hozzá, Anna?

- Amennyiben elhinném, nagy ostobaságnak nevezném, - hangzott az egykedvű válasz.

- Igaz, - mondta Horváth lehangoltan. - Maga leszámolt a szerelemmel.

- Le...

- És ha egyáltalán véve tudna még szerelmet érezni, nem a hozzám hasonló, léha csavargók iránt érezné, ugye?

- Csalódik, Imre. Most négy éve még örültem szerelmes voltam magába. Már beszélhetek róla, mert elmúlt, - tette hozzá mosolyogva, de szürke szemében könny csillogott. A festő szótlanul meredt rá.

- Ne üzzön gúnyt belőlem, Anna, - kérte egy idő múlva. Hogy mondhat ilyet? A megtestesült tartózkodás volt irántam mindig...

- Hát lehettem volna egyéb? - kérdezte a leány nyugodtan. - Maga egészen közömbös volt, sőt mindig szerelmes volt - másokba.

- De, Anna, jusson eszébe... ki követelte tőlem, hogy feleségül vegyem Jolánt? Ez csak nem vall szerelemre? Máshoz akart kötni egy egész életre.

- Máshoz. Akit nem szeretett. Akitől nem kellett féltennem. De maga azt követte, akit szeretett.

- Akit az érzékeimmel szerettem, - mondta a festő elgondolkozva. - Igaza volt akkor, Anna, a lelkünk nem tartott egymással közösséget. Szegény Mili egy félév múlva rettenetes nyűg volt az életemen; előle szöktem ki Párisba. Oda meg már ő követett, és én megadással türtem a következményeket. Ez a nemezis. Ezerszer megbántam, hogy nem fogadtam szót akkor egyszer magának, kisanyám. Jolán még talán elviselhető lett volna, a csöndes, tiszta családi fészek varázsa legalább egyidőre hangulatokat adott volna; de Mili maga volt az antiművészi-ség, a tökéletes, lapos próza. Szegényke... És melléje az a gondolat, hogy itthon mindenki a botránnyról beszél, s minden jóézésű ember becstelen kutyának nevez... Nem, Anna, - az áldozatot nem érte meg ez a rövid mámor, s én nagyon is megbűnhődtem. És most még maga is büntetni akar! Vonja vissza, mondja, hogy sohasem szeretett szerelemmel.

Anna csöndesen ingatta a fejét.

- Szerettem. Mérheterlen sokat szenvedtem magáért, Imre. Úgy kellett vigyáznom minden szavamra, minden mozdulatomra, hogy el ne áruljak valamit. De végre sikerült, hogy letompítsam az érzésemet, és most már igazán barátja vagyok. Csak barátja.

- Azt hiszi, ezzel megvigasztal? - fakadt ki Horváth keserűen. Bevallhatom magának, hogy mióta odakint éltem, mindig az eszembe volt, Anna, - egyre magára gondoltam; a maga imádatos, nyugodt tisztaságára, finom és bájos jóságára. A keze mindig ott remegett a szemem előtt, - a kezébe tulajdonképpen mindig szerelmes voltam; - ha olvasott valamit az utolsó képemről, amely elvitte a Szalón nagydíját, eszébe juthat, hogy *Ceresemnek* a keze okozta a legnagyobb föltűnést. És a maga kezét festettem akkor, Anna, amely hajszálpontossággal van a lelkembe rajzolva. Oly kimondhatatlan sóvárgással gondoltam a kezére, hogy egyszer álmomban kibeszéltem erről valamit, és Mili szörnyű jelenetet csinált miatta. A békesség kedvéért nem engedtem meg magamnak azt sem, hogy levelet írjak és kérjek magától. Meg azután méltatlannak is éreztem magamat a barátságára azokban az időkben. De mikor szegény Mili meghalt, - rögtön feltámadt bennem a remény, hogy még visszatérhetek ide, a nyugalmas tisztaságba, és talán, talán - Anna, hát mondja, - nem? Sohasem?

Felindultan állott a leány előtt. Anna csillapítóan tette a kezét a férfi karjára.

- Legyen okos, Imre. Erről már nem kell beszélni. Mondtam, hogy elmúlt és elmúlt érzéseket visszaidézni nem lehet.

- Elmúlt, mert maga megvet engem, - mondta Horváth mély keserőséggel. Pedig nem vagyok egészen olyan hitvány, mint ahogy maga akar engem látni.

- Én akarom? - mosolygott Anna búsan. - Én a fényes hattyúlovagot akartam magában látni... És akkor maga biztosított, hogy csak közönséges, vágyó, éhes, szerelmes férfi.

- Szóval: nem bocsát meg? - kérdezte a festő komoran.

- De igen, Imre. Ez együtt jár a megértéssel. Jóbarátok maradunk mindigre, ha úgy akarja. Itt a kezem.

Horváth Imre sokáig tartotta tenyerében a leány kezét és megdöbbenve vizsgálta. A bársonyfinom bőrén, mely azelőtt üde volt és ruganyos, mint a virágszirom, apró, ráncokba futó gyűrődéseket talált; az áttetsző halványlila erecskék viaszos színben, de megvastagodva lüktettek; a rózsalevél-körmök sápadtan, vértelenül fedték a jéghideg és remegő ujjak hegyét.

- Megöregedett, - gondolta elakadó lélekzettel és lopva rápillantott a leány arcára. Azon nem látott változást, - egyformán fehér és nyugodt volt, csak a szürke szeme látszott a könnyektől egy árnyalattal sötétebbnek. Hanem a kéz, a finom idegéletű kis kéz elárulta, hogy milyen szenvedések viharzottak át a derült, tiszta homlok mögött. A festőnek is könnyes lett a szeme. Lehajolt a kézre, mely jobbában pihent és végtelen gyöngédséggel csókolta meg.

- Kisanyám, - mondta nagyon halkán.

(1909)

AKARAT

A csöngetésre fejkötős öregasszony nyitotta ki az előszoba ajtóját. Jóképű vén cseléd volt és barátságosan rámosolygott a két cilinderes úrra.

- A kisasszonyom csak estére várta a nagyságos urakat, - mondta bizalmaskodva, - hanem azért csak tessék parancsolni, egy félóra múlva idehaza lesz.

Szenttamási habozva nézett a társára.

- Megvárjuk? Nem fogja tőlünk nagy arroganciának találni Ilona? Elvégre én magam is csak amolyan futólagos ismerőse vagyok, - mondta halkán, félig mentegetőzve.

Balázsnak az arcán ideges mosolygás vonaglott végig. Átlépte a küszöböt és magával vonta a barátját is. Az ajtót biztos és nyugodt mozdulattal tette be maguk után. Pénzt nyomott az öregasszony kezébe és megkérdezte.

- A kisasszonya ilyenkor a szerkesztőségbe szokott menni?

- Dehogy, könyörgöm, a kisasszonyom sohase megy a szerkesztőségbe, postán küldjük a kéziratokat, - felelt az öreg fontoskodva. - Ilyenkor a temetőben jár a kisasszony, mindennap ott sétál egy-két órácskát. Tetszik tudni, sok halottunk van már odakint... aztán az író uraknak is szoktunk néha koszorút vinni, akik már kint vannak. De parancsoljanak a szalonba, könyörgöm...

Szenttamási elmosolyodott s miközben az öreg után mentek, aki nagy igyekezettel gyujtogatta föl a szalonban a gázcsillárt, odasugott Balázsnak.

- Nekünk is fognak hozni, ha már »kint« leszünk. De addig ne várj tőle egyetlen szál virágot sem...

Balázs komoran bólintott.

A szalon kicsi volt, de vonzó, intim-fészek. A vajszín tapétás falon apró függő kosarakból lefutó asparagusok üde zöldje keretezett be néhány finom pasztellt. A diszkrét tónusú perzsaszőnyegen, festetlen kosárszékek öblében óriás vánkások, régi, fakúlt aranybrokátból. Karcsú bronzállványokon vékony kristálycsövek egy-egy szál fehér violával. Az antik mahagoni asztalkán hatalmas tengerikagyló héjban sok-sok nyiló moharózsa. A zongorán kották: csupa Grieg. A könyvespolc előtt régi, óarany hímzésű vászonfüggöny s a fehér moufflonnal letakart alacsony diványon nyitott könyv: Maeterlinck. Mindenütt egy finom idegéletű, érzékeny intelligenciájú női lélek nemes egyszerűségűre letompított ízlése. Csak a zongora fölött lógott egy nyugtalan, forró levegőjű színorgia: kandallótűznél álló, vöröshajú, vörösruhás asszonyi portré. Balázsnak is ezen akadt meg a szeme.

- Ki az a vámpír? - kérdezte, mikor a cseléd kiment.

- Ilonának a legkedvesebb asszonybarátja, Keresztszeghy báróné, - felelt Szenttamási. Istentelenül pózos szépasszony, de vámpírnak, - tudja Isten - éppenséggel nem az.

- Utóvégre tőlem az is lehet - morogta Balázs idegesen. - Feltűnt, mert nem idevaló kép. Rontja a szoba stílusát. Itt az embert, ha belép, templomi áhítat fogja el; de aztán egy pillantás erre a tüzes színfoltra és összezavarodik az érzése. Te, az a kép olyan, mint egy bódult, mámoros, vérszagú csókharapás...

Szenttamási kacagott.

- Micsoda meglátások! Sohse jönnék magamtól ilyen hasonlatra. Hanem... végtére is megmondhatnád, Géza, hogy minek vagyunk mi itt tulajdonképpen?

- Hogy feleségül kérjem Ilonát, - mondta Balázs gépiesen.

Szenttamási felugrott a diványról.

- Ne beszélj zöldeket, - mondta izgatottan. - Én minden ostobaságot készséggel föltételezek rólad, de ez már az ostobaság ultima Thuléja. Nem mondtad komolyan, remélem?

- Meg fogom kérni feleségül, - ismételte Balázs fojtott hangon.

Szenttamási a keztyűjét kezdte gombolgatni.

- Ha rövid úton ki akarod dobni magadat, ám tessék. De tőlem nem fogod várni, hogy a kedvedért szintén kidobassam magamat.

Balázs is felállott a helyéből.

- Ne siess, hallottad, hogy csak félóra múlva jön haza, - szólt gúnyosan. - Nem kívánom, hogy itt maradj az elhatározó pillanatban, de azt a szívességet, hogy átsegítesz a bemutatás banális percein: megígérted.

- Hallod, Géza, én nem értem, hova távozott az édes eszed! - fakadt ki Szenttamási. - Hogy egy olyan leányt, mint Ilona, így akarsz megnyerni... ilyen kalandos könnyelműséggel... ez, ez kvalifikálhatatlan dolog tőled... Ez sértő Ilonára és perfid velem szemben, aki...

Balázs gúnyosan közbevágott.

- Aki szintén szerelmes vagy Ilonába, tudom. Csakhogy a te eseted egészen más, édes fiam.

- Nem azt akartam mondani és nem is vagyok szerelmes Ilonába, - tiltakozott mérgesen Szenttamási. - A legőszintébb hódolóik közé tartozom és föltétlen tiszteletet érzek iránta. Büszke vagyok rá, hogy valamennyire is a baráti köréhez számíthatom magamat és nem fogom eltérni, hogy valaki, aki általam jut az ő közelébe, megbánthassa.

- Agg rozmár, ne szavalj. Mióta megbántás egy házassági ajánlat?

- Tőled, Horváth Ilonának? - kérdezte Szenttamási leírhatatlan, kicsinylő hangszíval.

Balázsnak halottsáppadt lett az arca.

- Igazad van, - mondta rekedten és egy lépéssel közelebb ment a barátjához. - Tőlem, Horváth Ilonáig oly nagy a távolság, hogy megbántásnak tűnik még talán az is, ha kiejtem a nevét. Én csak egy züllött vidéki ujságíró vagyok, - kopott, piszkos koldús, - lihegő, fáradt, kivert kutya. És mégis azt mondom neked, hogy Horváth Ilona eljön hozzám feleségül.

- Avagy talán rokonságban állasz a derék hamelni patkányfogóval? - gúnyolódott Szenttamási. - Máskülönben nem bíznám ennyire az expedíció sikerében. Hanem most már elég a számárságokból, kedves barátom. Tíz perc múlva hazajön Ilona és ha valóban szándékozol elkövetni ezt az örült merényletet, engedd meg, hogy én undorral távozzam.

- Mehetsz, - dobta a szót kurtán Balázs.

Szenttamási csúfondárosan hajlongott.

- Biztosítlak, hogy a legmelegebben én fogok gratulálni... Mikor várhatom értesítéset az eredményről?

- Amikor megkapod, - viszonzta Balázs hidegen és ajtót nyitott a barátja előtt. De a keze nyomban lesiklott a kilincsről és megdőbbenve nézett maga elé. Az előszobában egy nyúlánk fiatal nő állott a lámpa alatt és lágy ívben fölemelt karjairól könyökig visszahullott a fehér

pongyola bő újja, miközben a lámpával bibelődött. Födetlen karja síma volt és tökéletes formájú, de az olajbarna bőrszín különös aranyzománcát mutatta. Ilyen volt a nyaka is, mely karcsún és gögösen emelkedett a pongyola kivágásából s amely fölött laza, fekete hajcsomó volt megtűzve. Sőt a hirtelen feléje forduló, keskeny, ovális arc is ezt a színt sugározta. És ebből a sötét tónusú arcból két tiszta, fényes topáztűzű szem ragyogott, csodálatos meleg ragyogással, - míg a vérszínű, vékony, egyenes száj valami bizarr, keserű vonást adott neki. Balázs egyetlen szónak nem volt ura és a fehérruhás nő épp oly bénító zavarban lehetett, mert jó darabig csak mereven nézték egymást. Végre Szenttamási elkészült a keztyűgombolással és az ajtónak tartott. Ugyanakkor a nő melódikus, friss nevetéssel feléjük nyújtotta mind a két kezét.

- Lám, hát maguk... Szenttamási nélkül ki sem találtam volna, hogy Balázs Géza van itt, az én szomorú szájú lelkirokonom, - mondta különös, puha zengésű hangon és gyorsan belépett a szalonba. Karcsú, izmos jobbja gyöngéden simúlt bele a Balázs tenyerébe, percekig, - azután kedves, szégyenlős gesztussal visszahúzta és tréfásan dédelgetve köszöntötte Szenttamásit.

- Estére vártam magukat és Dorkának meghagytam, hogy gondoskodják valami jó kosztról, - csevegett, miközben a díványra ült és maga alá húzta kivágott cipős, finom kis lábát. - Az öreg valószínűleg ebben az ügyben jár oda, mert a csengetésemre nem került elő és kénytelen voltam a konyhán keresztül vonulni be. A fürdőszobában mindjárt bele is bújtam a házi bőrömbe és sejtelmem se volt róla, hogy idebent valaki várakozik rám. De milyen kedves ez így! - mondta gyermekes jókedvvel. - Este bizonyosan ünnepélyesen fogadtam volna magukat és minden ünnepélyesség merev, rideg. Így pedig csupa közvetlenség a találkozásunk... Hogy örülök én magának, Balázs! - fordult hirtelen a komoran hallgató ujságíróhoz. - A könyve óta olyan intim barátom maga nekem, aminő nincs több. Mindennap újra fölfedezek valamit a sorok közt, valamit, ami teljesebbé teszi a benső képemet magáról. És lépésről-lépésre jutok közelebb a megértésemmel, a szeretetemmel a szomorú szájú poétához.

- Ugyan, Ilona kisasszony... hiszen Balázs a jövő realistája! - vágott közbe Szenttamási gúnyosan.

- Csalódik, - mondta Ilona melegen. - Balázs a minden idők poétája. A Balázs regényében örök emberi dokumentumok vannak s ameddig köny és szenvedés lesz a világon: ezt a könyvet olvasni és szeretni fogják...

Balázs szó nélkül a zongorához ment és figyelmesen nézte a báróné arcképét. De a szája körül dühös, kétségbeesett, vad keserűség rángatózott. Ilona is fölkelt és melléje lépett.

- Érti, milyen gettaturás a Klára szeme? - kérdezte lassan. - Már két barátom szeretett bele halálosan ebbe a képbe. Az eredetijét egyik sem ismerte, de akármi bolondságra készek voltak miatta.

- És ön hisz az ilyen pardistance szerelemben?

Remegő aggodalom vibrált ebben a halk kérdésben és a Balázs szürke szeme könyörögve mélyedt a leányéba. De a topázzsínű szemek fáradtan lecsukódtak és a leány szája egyetlen piros vonalnak látszott. Sokára, színtelen hangon ejtette a választ.

- Nem... Én már egyáltalában nem hiszek a szerelemben...

Szenttamási köhécselt és diadalmas pillantást vetett Balázusra. Az ujságíró megfogta a leánynak mind a két kezét, erősen megszorította a csuklóját és forró lélegzettel suttozta a fülébe.

- Én meg akarom tanítani rá!

Ilona fölnezt a férfira és piros lánggal gyúlladt ki az arca. Puhán mosolygó szájjal ismételte.

- Akar?...

És lehajtotta a fejét. Olyan volt az egész leány, mint egy nyitott szív.

(1909)

A POÉTA

Mind a hárman a verandán ültek és a pompás októberi napsütést élvezték. A futórózsák még dús virágzással ölelték körül a faragott oszlopokat s a nagy kertből széles, meleg hullámokban csapott föl a kései violák édes, intenzív illata. Máli néni buzgón öltögetett, Zsiga bácsi is belemerült a haltenyésztés kézikönyvébe, csak Sári hullatta csöndes magafelejtéssel ölébe a munkáját. Szürke nagy szeme valamerre a havas hegytetőn túl tétovázott. Mikor a kert rácsos kapuja megcsikordult, valamennyien odanéztek és Sári türelmetlen mozdulattal állt föl a helyéről. A délutáni postát hozta egy kertészfiú, de a kis ügyetlen megkerülte a házat s az ellenkező oldalról iparkodott fel az urasághoz, ahol nem is volt lépcső. Sári könnyedén és kecsesen átvette magát a korláton, hogy elszedje a fiútól a leveleket és hírlapokat. Mig egyenkint átfutotta a borítékok címezését, a nagybátyja is fölkel s elébe nyújtotta a kezét, hogy visszasegítse a verandára.

- Igy ni, - mondta gyönyörködve és büszkén követte szemével a leány fiatal, nyúlánk testének gyors lendülését. - Most kipihened ezt a testgyakorlatot, kicsikém és jutalmul elsőnek olvashatod a lapokat. Én megyek a halastóhoz.

Zsiga bácsi csakugyan odébbállt, Máli néni pedig mohón belemélyedt a saját leveleibe. Sári egykedvűen bontogatta föl az ujságokat és futólagosan belenézett az egyes rovatokba. Egyszerre halálsápadt lett az arca s kitört belőle a lelkevesztett rémületnek az az artikulálatlan hangja, amelynek fokozása nincsen. Az öreg asszony odarohant.

- Gyermekem... mi történt?

- Haldoklik... - suttogta Sári és a szürke nagy szemek könnytelen, tompa fájdalommal meredtek Máli néni felé. Remegő keze görcsösen markolta az ujságlapot. Máli néni csak erőfeszítéssel tudta tőle elvenni, hogy elhomályosuló szemmel keresse benne az érthetlent, a szörnyűségest.

A szokásos sablonok voltak. Nagytehetségű fiatal poéta... kiváló vezetés alatt álló szanatórium... európai nevű sebész... reménytelen állapot... a kultuszminiszter érdeklődése... tanártársainak megható figyelme... általános részvét... közeli katasztrófa... és a többi... és a többi...

- Hát ezért nem írt... szegény... - mondta Máli néni meghatottan és lehajolt, hogy megsímogassa a húga lány, gesztenyeszőke haját. - Szép koszorút kell rendelnünk a temetésre, - tette hozzá elgondolkozva - és mit is kellene a szalagjára...

Sári úgy pattant föl a karosszékből, mint egy visszahajlított acélpenge.

- Máli néni, ma éjjel utazom Pestre!

- No de gyermekem...

Máli néni rémülten kapott a keze után. Azt hitte, a fiatal leány lázban beszél.

- No de ki hallott ilyet?... Utóvégre sohase láttad szegényt... akármilyen mély lelki kapocs volt is köztetek, ez csak még sem járja... Ilyesmit az ember néha elgondol, megengedem... az első fájdalmas meglepetésben... de nem szokták...

- Nem, ugy-e? - kérdezte a leány kitörő keserűséggel. De mindig mondtam nektek, hogy én nem vagyok a mások képére és hasonlatosságára teremtve. Az, hogy mit szoktak és mit nem, kérdésbe sem jöhet most. Nekem látnom kell őt, mielőtt meghalna... Kell, Máli néni... érted, mit jelent ez? Kell!...

- De gyermekem... nem tudod mit beszélsz... síránkozott Máli néni. Ilyesmit a bátyád soha jóvá nem hagy... én se helyeselhetem... és minek is mennél tulajdonképpen?

- Minek, ugy-e? Hiszen segíteni úgy sem tudok rajta. És mire odaérek, talán be is húnyta a szemét örökre... És nem fogja többé hallani, akármilyen szerelmesen súgom a fülébe, hogy imádom, hogy az övé az életem, hogy a lelkem minden szálával az övéhez tapad...

- Gyermekem... az Istenre kérek, ne izgasd magad!

Máli néni megnyugtatólag magához akarta ölelni a hűgát, de Sári egyetlen mozdulattal lerázta.

- Megyek, - mondta vonagló ajakkal. - Ha szerettek, nem fogtok visszatartani. Ha mégis megpróbálnátok, megszőköm és soha többé haza nem jövök.

- De gyermekem, - zokogott halkán Máli néni, - Zsiga ilyen hopp hírével nem tud kikészülni az útra és egyedül csak nem mehatsz!...

- Egy óra alatt készen vagyok, félhétkor megy a vonat. Ha akartok, velem jöttök, de inkább mennék egyedül. Nem kell, hogy féltsetek, Máli néni, - mondta Sári kemény, büszke hangszállal.

Finom, hamvasbőrű arcán még mindig ott ült a rettenetes ideg feszültség s a szemében csillogó lázas energia még mindig nem tudott irgalmas könnyekké enyhülni. És a gyöngédrajzú kis szája egyetlen vékony, sápadt vonalnak látszott, ahogy összeszorította.

Másfélórával később a vonaton ült és fejét kimerülten hajtotta a bársonytámlára. Keserves harcot vívott az öregekkel, de keresztülvitte az akarát: egyedül hagyták utazni.

- Megbolondultam volna, ha reggelig itt zakatolnak a fülemben illendőségi és okossági szempontokat, - gondolta. - Mintha az ember kölöncöt köthetne a lelkére, mikor szállani készül... Most szállok, visz a lelkem. A lelkem, amely tulajdonképpen az övé. Tőle kaptam. Hogy éltem én azelőtt, míg őt meg nem ismertem a versein és levelein keresztül! Szégyellem magam... Bezárt, dohos kamrák voltak a lelkemben. És ő megnyitott bennem minden ajtót. Egyenként, sorra, mindet. És bebocsátotta hozzám azt a gyönyörű másik világot, amely az övé volt s most már az enyém is. És én imádom, imádom... Nemcsak a hála, a megértés, a rajongás von felé. Minden, ami bennem anyag: a húsom, vérem, idegeim őt keresik. Ezt meg kell neki mondanom. Már régen akartam. De gyáva voltam... gúzsbaverték a belém nevelt konvenciók. Most nem várhatok tovább. Talán meghal... Oh, Istenem, csak azt ne, csak addig ne, míg én odaérek... míg megismer, míg megtudja, ki vagyok... míg elmondom, hogy érette jöttem, hozzá, neki. Hogy az övé vagyok. Csak egyszer hajthassam fejemet a szívére. Egyszer foghassam át gyöngéden az ujjait, egyszer csókoljam meg a szemét... Letérdepeljek az ágya előtt és símogassam puhán, észrevétlenül a takaróját... Vihessek neki virágot és halkán, bűgva suttoghassam fülébe a verseit, az örökszépeket, a varázslatos szépeket... Istenem, csak engem megvárjon és én is vele haljak meg... vele... Csak ezt add, Istenem...

Zavaros és bizonytalan imádságtöredékek szövődtek át kuszán a gondolatain. Egész éjjel mereven ült a kupé sarkában és ezer lehetőségét képzelte el a látogatásának. Él... bebocsájtják hozzá... Emlékezik a nevére... Csodálkozó mosollyal mondja:

- Lám, az én kis erdélyi lánybarátom... Hát ilyen maga, Sáríka? Éppen, éppen így álmodtam meg magamnak... A szemöldöke ívét egyszer megrajzoltam... csak úgy... mit tudom én hogyan és miért? Nézze csak, itt van a tárcámban... Ugy-e hasonlít?... Ugy-e ilyen a szemöldöke? A tükörbe nézzen, Sáríka, ne én rám... Ámbár a szememben és a szívemben is, - igen, Sáríka, a szívemben talán még inkább! - egészen tisztán benne van a maga képe...

Riadtan ugrott fel a helyéről. A csalódásig tisztán hallotta a költő hangját. Mély zöngésű, fáradt, letompított beszéd módja volt így. És minden szó oly érthetően csendült a fülébe.

- Hallucináltam, - gondolta és dideregve húzta szorosabbra nyakán a prémgallért. Már a kőbányai pályaudvar ívlámpái világítottak be az ablakon s amint egy pillanatra behúnyta a szemét, megint világosan hallotta.

- Csakugyan Sáríka, két hónapja nem írtam magának. De nemcsak a doktoraim parancsolták rám ezt a hallgatást. Magam is... Félttem, hogy mi lesz ebből... Egy lelket csak úgy könnyedén ellopni... csengő-bongó rímekkel és jól stilizált levelekkel... ez nem korrekt dolog, nem férfias. Magáért küzdeni kell, Sáríka. Maga többet ér, semmint eltékozolja magát valami léha fickónak, amilyen én is voltam. De, ha meghaltam, Sáríka, akkor minden rendben van. Akkor magának jobb lesz... Szerethet. Megérdemlem... Nem bántottam magát. Ha élnek: bántanám. Ó, sokat bántottam már, Sáríka! Sok asszony fog rám átkot dobálni virág helyébe. Sok megcsalt, elárult, kifosztott lelkű asszony... De kellett, Sáríka, higgye meg. Kellott a rosszasságom: hangulatnak, érzésnek, témának. Szóval versnek. Minden vers így jött... Így bizony kis barátom. Új ajtók?... azt mondta maga? Zárja be gyorsan valamennyit, hét kulccsal és ne bocsásson többé a lelkéhez nagyon közel semmit, amit nem ismer. Férfit pedig, ha poéta, még a tájékára se engedjen a lelkének. Fogadjon szót, Sáríka... Én most utólsókat rúgok s a lelkemről is lerúgtam azt a hetvenhét fátyolból varrott takarót, amivel maga betérítette. Így lásson, a magam mezítelen csúfságában. Ez meg fogja vigasztalni. Azt gondolja majd: úgy sem érdemelt volna meg, de legalább az utolsó percben őszinte volt és becsületes. És majd szót fogad nekem. No, Sáríka... hát ígéri?... ígéri?...

- Talán megőrültem, - mondta a leány hangosan és kétségbeesetten küzdött valami titokzatos-sal, ami lebírtta az akaratát. Nagynehezen kinyitotta a fülke ajtaját és kilépett a folyosóra. De még abban a percben is hallotta a fáradt, mély hangot.

- Adieu, Sáríka... mindjárt végem lesz... Hát fogadjon szót... adieu...

Mikor a Perronon áthaladt, hideg borzongással gondolt vissza az utolsó negyedóra. Vajjon lehet-e mélyebb, komolyabb jelentése ezeknek a fantazmagóriáknak? Vajjon... vajjon igazán elkésett volna? Nem fogja életben találni?

Nyugtalan sietéssel ugrott egy kocsiba és türelmetlenül hajszolta a kocsist, hogy hamarabb kiérjenek a szanatóriumhoz. Még egészen kora reggel volt s az álmosképű portás csak huzamos csöngetés után került elő. Sárínak a halántékán a szétpattanásig feszülten lüktettek az erek.

Keztyűtlen, jéghideg jobbával egy aranyat tolt a portás felé, mintha ezen akarná megváltani a kíméletes válaszát. És oly felindultan remegett a hangja, míg Péterfalvi nevét kiejtette, hogy a portás önkénytelenül megkérdezte:

- Talán rokona méltóztatik lenni?... Hála Istennek, a nagyságos úr szerencsésen átesett az operáción, tegnap déli óta túl van minden veszélyen... Három hét múlva megint talpon lesz... Ha méltóztatik különben egy óra múlva idefáradni, már lehet az asszisztens úrral beszélni. Borzasztó sokan érdeklődtek a nagyságos úr iránt; a kegyelmes úr maga is járt kint nála tegnapelőtt. Virágot tömérdek hoztak ide mindennap az úriasszonyok és annyi levelet kapott a nagyságos úr, hogy már utóbb föl se hagyta őket bontani...

A borraivalótól bőbeszédű portás megsértődve hallgatott el, mikor a fiatal hölgy türelmetlenül félbeszakította.

- Jól van. Isten áldja meg.

Azzal lehajolt, hogy megigazítsa lába körül a kocsitakarót. A portás előzékenyen segíteni akart s közben kötelességszerűen megszólalt.

- Ha méltóztatik... telefonálhatok fel az asszisztens úrnak... Kit szabad jelentenem?

A fiatal hölgy, aki öt perccel előbb úgy ült a kocsiban, mintha lelkétől akarna megválni, nyugodt, közönyös arccal nézett vissza rá.

- Köszönöm, nem kell senkit, - mondta röviden. És ugyanolyan nyugodt, közönyös hangon fordult a kocsishoz.

- Gyorsan vissza a vasúthoz. A brassói gyorsvonathoz oda kell érnünk.

(1909)

SALOME

A Stefánia-úton megállították a kocsit s a csinos Ürményiné kacérul fölemelte ruháját lezárlás közben. Mili önkénytelenül megszólalt.

- Milyen szép a lábad, Olga!

Olga nevetett.

- Hát persze. A tied is szép, de elég csacsi vagy, hogy rejtegedsz. Barátom, mai világban csak a csúnya nők szemérmesek.

- Ez nem a szemérem kérdése, csupán ízlés dolga - mondta Mili vállat vonva. És az ízlésemet ismered.

- Ismerem - csúfolódott a szép asszony. - Hosszúfürtű és sápadtképzű zsenik, fényes hátú szmokingban és zsíros gallérú felöltőben: voilà! Hanem erre a legújabb szerzeményedre magam is kíváncsi vagyok. Olvastam valamikor egy pár dolgot s úgy emlékszem, hogy antidiluviális ember. És egy ilyen férfi kell neked, a modern nőnek!

- Hogyan beszélhetsz ilyen frivol módon? - szólt a leány kedvetlenül. - Nagyon jól tudod, hogy az én érdeklődésem az embernek szól, nem a férfinak. Szeretem a poétát és akarom szeretni az embert is. Sem a fürtei, sem a szmokingja nincsenek rám hatással. Ami pedig a véleményedet illeti, rosszul emlékszel. Hollódy ízig-vérig modern. De erős, kiforrott és mindenekfölött nemes karakterű egyéniség, nem dekadens.

- Útálom az erős, egészséges zseniket. Általában útálom a földszagú férfiakat. És ne bántsd nekem a dekadenseket. Valami impertinens hangsúllyal ejtetted ki ezt a szót.

- Ugyan Olga! - mosolygott Mili és szeretettel nézett a fiatal asszony szemébe. - Milyen gyerek vagy...

- No hallod... hát te mi vagy? Te egy naiv, szerelmes liba vagy, momentán, - kacagott Ürményiné és jót csípett a barátja karján. - Most pedig vágj ünnepélyes arcot, mert itt vagyunk. Mindjárt látni fogod, hogy állok boszút a hűtlen imádómon. Leharapom a fejét, egyszerűen leharapom, mint egy foxterrier.

- Már megint ez a tónus, Olga! - mondta szemrehányóan a leány. - Aki hallaná, a föld legveszedelmesebb asszonyának gondolna téged.

- Hát nem vagyok? - kérdezte Olga és megvillant a szürke szeme. - Te jámbor lélek, talán engem is magadhoz hasonló jó baleknek tartasz?

- Azt hiszem, hogy minden érzésemre találnék rezonáló húrt a szivedben - mondta nagyon melegen és gyöngéden Mili. - Ha ezt nem hinném, nem is szeretnék annyira.

- Furcsa, hát csak föltételesen szeretsz? Az én ideálom az a szeretet, amelyet nem jutalomképpen adnak, vagy érdem szerint mérnek, hanem spontán és az akarattól függetlenül, belső szükségből érzi valaki irántam. Aki engem szeret, az szeressen akkor is, ha gonosznak, hitványnak, megvetnivalónak talál. Szeressen a bűnömmel együtt!

Mili szelíden megrázta a fejét.

- Nincs igazad. Így szeretni, mindenről való megfélekezéssel, csak a szerelemben lehet. De barátságban, a baráti szeretetnek, múlhatatlanul a megbecsülésen kell alapúlnia. Hogy adhassam valakinek a bizalmamat, gondolataimat, szívem érzéseit, ha tudom róla, hogy méltatlan hozzám?

- De tudhatod-e bizonyosan valakiről, hogy méltó hozzád, úgy, amint te értelmezed?

- Legalább is hinnem kell - viszonzta Mili komolyan. - Pozitív dolog oly kevés van a világon, de az intuícióna még rábízhatjuk magunkat. És én azt tartom: ha ember embert a lelkéhez emel, ittasuljon meg a szépsége és tisztasága illatától annak a másik léleknek. Enélkül nincs igazi szeretet.

- Roppant nehézkes vagy ebben is, - mosolygott Ürményiné. - Mindent olyan ünnepélyesen tudsz mondani. Ha nem ismernék, azt hinném, hogy pózolsz. De így inkább elfogadom, hogy megrészegültél az én lelkem szépségétől és illatától... Hogy is volt ez a körmondat?...

Mili is mosolygott és kinyitotta a villa rácskapuját, amelynél megállottak. Maga előtt bocsátotta a szép asszonyt és rajongó gyöngédséggel nézte végig.

- Igen, szeretem a lelkedet - mondta halkán. - Olyan, mint a nemes opál. De nem esik jól, ha időnként a cinizmusod alá rejtőzni látom a ragyogását.

Olga visszafordította a fejét.

- Most pedig látni fogod megint - nevetett. - Csak el ne ájulj, drága jó lélek. Szalontay ma éppen a menyasszonyát várja teára a nagynénjével. Mit szólna hozzá?

- Nem volna rá nagyjából semmi megjegyzésem, csak arra vagyok kíváncsi, honnét tudod?

- Oh, lelkem... ez az én titkom! Szóval képzeld el azt a meglepetést, amit megjelenésünk okoz majd a derék piktornak. Pompás volna, ha már itt találtnók a leányt.

- Nem értem, hogy mit akarsz - mondta Mili idegenkedve. Ürményiné már akkor csengetett.

A kis előcsarnok ajtaját borotvált inas nyitotta ki. Jól szabott livréeje és jól nevelt ábrázata volt. Mélyen meghajolt a hölgyek előtt. Ürményiné ismerősen biccentett a fejével.

- Nem szükséges bejelentenie, János. Az atelierben van a gazdája? És egyedül van?

- A nagyságos úr az Alt-Wien szalonban van és vendégeket vár.

- Tudom - bólintott Olga közömbös arccal. - A menyasszonyát. Mi is azért jöttünk fel. Hát csak gyerünk, Mili, le sem tesszük a kabátunkat.

Könnyű lépéssel fölszaladt a faragott falépcsőn. Mili gondolkozva követte. Az emeleten Olga megállott és suttogó hangon szólt vissza.

- Ha elgondolom, hogy mindennek, amit itt látok: az enyémnek kellett volna lennie! Meg tudnám fojtani ezt a nyomorúltat.

- Olga, az Istenért, mit beszélsz?

- Igen, te nem tudsz erről semmit, de Szalontay bolondul szerelmes volt belém, már gyermekkoromban, - mondta elkeseredett arccal a szép asszony.

- De hiszen te...

- Hát persze. Én Sándort szerettem és vesztetre feleségül is mentem hozzá. Szalontay aztán máról-holnapra valaki lett és százezreket keres. És villája van és fogatot tart és ott van mindenütt. Mi pedig megfakulunk és beporosodunk odalént a Bácskában. Ha elgondolom, hogy az én uram csak egy sűrű beamter és hatezer koronát körmöl össze évenként...

Mili megfogta a fiatal asszony kezét.

- Tudod mit, kicsikém? - szólt halk, meleg, anyáskodó rábeszéléssel. - Gyerünk mi most innét. Ballábbal keltél föl és zsörtölődő napod van. Majd eljövünk máskor Szalontayhoz.

- Hogyisne! Éppen most... Ma fogok rajta boszútállani. Ma jó napom van, te magad mondtad, hogy ma szép vagyok... Hadd lássa a nyomorúlt, hogy mit vesztett bennem! A menyasszonya valami nyurga, sápadt kis majom, esetlen, mint egy masamódleány. És én...

Győztes mosolygással nyújtóztatta ki nyúlánk, szépvonalú termetét. Megsuhogott rajta a selyem és izgató, meleg heliotrop-illat hullámozott körülte. Mielőtt a leány megakadályozhatta volna, félreacsapta az Alt-Wien-szalón portièrejét és melódikus, bűgő kacagással lépett be a küszöbön.

Az ablaktól egy magas férfi fordult vissza és zavart megdöbbenéssel sietett eljűk. Mili roppant kényelmetlenül érezte magát, de Olga megtartotta teljes elfogulatlanságát.

- Na, hát kell a vendég? - tréfált a festővel. - Mondta János, hogy vendégeket vár. De mi meg fogjuk inni előlük a teát, mert hallatlanul éhesek vagyunk, ugy-e, Mili? Egy zsúrra kell mennünk, ahol a háziasszony kékharisnya és híres az ihatatlan teájáról... muszáj, hogy maga könyörüljön rajtunk, Szalontay!

A festő remegő szájjal hebegett valamit és bocsánatot kért, hogy kimegy intézkedni egy pillanatra. Amint betette maga után az ajtót, Olga diadalmasan fordult Milihez.

- Láttad? Még mindig szeret. Két éve nem találkoztunk és most, mint deus ex machina, itt vagyok nála.

- Kegyetlenség és ostobaság, - felelte a leány röviden. - És céltalan.

- Úgy? biztosan tudod? - gúnyolódott a fiatal asszony. - Hátha nagyonis megvan a magam célja? Mondtam, hogy le fogom harapni a fejét.

Mili elsápadt.

- El akarod venni a jegyesétől? - kérdezte halkán.

A hangja rekedt volt.

- Talán... - nevetett Olga. - Még nem tudom, mit csinálok. De hogy őt magát a feje nélkül hagyom itt, arra mérget vehetsz.

- Én azonban nem fogok neked ilyen csúf kacér játékhoz asszisztálni, - mondta Mili és fölállott a helyéből.

Akkor jött vissza a festő. Olga napsugaras mosollyal ment elébe.

- Nézze, Szalontay, Mili azt gondolja, hogy tapintatlanság itt maradnunk, mikor maga a jövődöbéli családját várja. Hát el fogunk menni. Lemondok a teájáról, de csak felsőbb parancsra. Olyan kedves lett volna itt ülni magával a kandalló előtt... Emlékszik, otthon, mamáéknál, szintén volt egy öreg cserépkandalló... ott mesélt maga nekem néha, leánykoromban, Párisról és Firenzéről...

Szalontay majd elnyelte a szemével a fiatal asszonyt. Meghatottan kérte.

- De... nagyságos asszonyom... világért se... Nagyon megbántanak, ha itt hagynak. A menyasszonyom... valószínűleg már úgysem jött volna... És különben is... Üljön le, nagyságos asszonyom... talán most is... Igen... talán most ön tudna nekem mesét mondani...

Olga álmodó pillantást vetett rá és érzékeny hangon felelt.

- Mesét... igen... Sok-sok mesém van a maga számára, Szalontay... Fehérvirágos, finom, könnyűszárnyú kis tavaszi meséim voltak... azután piros lángú, tűzszínű, forró álmok rajzottak a lelkemből, de nem volt, aki mesét kívánjon tőlem...

- Sándor... - mondta a festő tétovázva.

- Sándor?!... Oh... Sándor... - ismételte Olga keserű, kicsinylő, szégyenkező hanglejtéssel. - Sándornak nem kell mese. Mese csak a szomorú embereknek való és Sándornak állandóan jókedve van.

- És önnek?

Olga nem felelt, csak mosolygott, lankadt, lágy mosolygással, és a kezét gyöngén, puhán húzta végig a festő izmos kezefején. Szalontaynak még a füle is pirosan izzott utána. Belenézett a fiatal asszony szemébe és halk, szakgatott szóval mondta:

- Én szomorú ember vagyok és kívánom a mesét... Ne menjen el...

- De igen, Szalontay. Most megyünk. Hanem még vissza fogok jönni... egyszer... valamikor... talán hamarosan... És apró kristálycsészében hozom majd magának a mesét...

Úgy surrant ki az ajtón, hogy Mili alig bírta követni. Szalontay meg már csak akkor ért ki utánuk a hallba, mikor Olga a várakozó kocsiba lépett. Amint a kocsi megindult velök, a fiatal asszony diadalmasan mutatott vissza a hall világos ablakára, melyen sötét folt rajzolódott.

- Nézd!... Mit mondtam?... Ott a feje...

(1909)

ENYÉM

Tűnődve forgatom a levelét: ki lehet maga? Hiába ostorozom végig a memoriámat azon az egész éjszakán, csak nem tudom magam elé rögzíteni az alakokat. Oh, de hiszen oly színtelenek is voltak mind, mind! Az asszonyok lármásak, ízléstelenek, parádésak és kacérok; a férfiak - Istenem... hogy lehet az, hogy maga is ott volt köztük? Állítja, hogy ott volt és én a levele után most már nem beszélhetek összefoglalóan a férfiokról. Mondja, mért nem szólt hozzám ott, akkor, így? Egyetlen hang a mai leveléből megváltás lett volna rám és nem szenvedtem volna kárhozati kínokat három teljes órán keresztül...

Megint gondolkozom: ki lehet maga, melyik a sok közül, akik bemutatkozva meghajoltak előttem? Már-már ráfognám, hogy maga volt az egyetlen szmokingos szubjektum azon az estén, mert a többiek mind frakkot viseltek, különböző decenniumok divatjában; - mint ahogy a pohos főorvos biztosított: direkt az én tiszteletemre... De mégsem. Jut eszembe, hogy a szmokingos úrnak képtelenül vásott nyakkendője volt; föltűnt, mert elhaladt előttem és meg kellett látnom a gallérján föltolakodó fekete selyem-cafatokat. Ez nem lehetett maga, aki megérezte, hogy engem beteggé kínoz a trónszerű, meggyvörös plüsskarosszék, amelybe csupa tiszteletből belekényszerítettek s amelynek a háttéréből betegítően csúfúl vált ki az én halavány orgonavirágszín ruhám...

Lássa: igaz! Így volt. Nyomban elővett az ideges fejfájásom, annyira deprimált a tudat, hogy antiartistikus hatást kell tennem ott az asztalnál.

Azt írja maga, hogy a szememből fáradtan villanó, hosszú sugarak indultak néha, simogató, puha fénnel, mint az áprilisi alkonyat lilás aranya és kerestek egy másik szempárt, amelyhez titkos hidat verve íveljenek...

A kezem, melyet az asztalnál csuklóig kihámoztam a keztyűszárból, játékosan babrált egy nagyfejű, lankadt, sárga virággal - dália volt, lélektelen és közönséges virág - s az ujjaim hegyén ott lüktetett a hívó, kereső gondolat: kinek adhatnám? És az aranycattos cipőm karcsú hegye is azt kopogtatta türelmetlen kérdéssel a keringők lágy ütemére: hát nincs itt senki, senki?...

Oh, nem tagadok le semmit! Jól látta, így volt minden. Kerestem valakit, akartam valakit, akire jobban, erősebben hatott légyen asszonylelkem, mint művészvoltom. Hogy a hangommal könyre és kacagásra babonázom az embereket; nekem nem ujság és nem is találok benne különös örömet. Nem vagyok hiú és a tömeghódolat sohase szállt a fejembe. Nem is vágytam. De vágytam sóvárgón, esztelenül, lelkemig égető kívánsággal: egy embert, aki egészen az enyém legyen arra a félórára, míg én akarom és úgy legyen az enyém, ahogy én akarom. Ne a híres és csodás modulációjú mezzo-szopránom, ne az asszonyszépségem verje bilincsbe, hanem az *én* szuverén akaratom, a bensőm kisugárzó aktivitása. Hogy legyen valakim, akit *én* választottam, *én* akartam, küzdve érette a gondolataim, a vágyam, a fantáziám erejével.

Ingyen nekem nem kellett soha, semmi és ami hódítás így hullott az ölembe, észre sem vettem...

Maga ezt is leolvasta a homlokomról. »Tiszta, mert gögös...« - írja róla. Valóban így gondolta: mert?...

Lássa, nekem is ez a hitem. Egy asszony sohase gögös azért, mert tiszta; de nem maradna tiszta, ha nem volna gögös. Kell, kell a gög, - törhetetlen, féktelen gögű nagyraértékelése magunknak, hogy az úton élénk guruló és sokszor nemes opál csillogását hazudó hitvány kavicsokért le ne hajoljunk, kíváncsian, megfélelkezően, vagy szánakozva.

Hát igen. Akkor este is akartam valakit. Felgyújtani egy lelket a szemem ígéretlángjával, hogy lássam és fölszívjam a kigyúló, a pirosan lobogó, az üszkös-feketére hamvadó tüzét. Akartam, hogy tehetetlenül, delejes vonzással legyen kötve a közelemben és álmodó gyönyörrel merüljön el a kezem játékos mozgásának bájában. Hogy megóhajtja kezemből a nagyfejű sárga virágot s lehajtott fejjel várja, míg az ujjaim szirmonként tépdésik össze és hullatják az arcába. Akartam, hogy a csattos cipőcském finoman lendülő vonala tétlen gyönyörűségű sejtéseket írjon a lelkébe s halk kopogását muzsikának érezze. És mindegy volt, tökéletesen mindegy, hogy férfit, vagy asszonyt tudok-e így megbűvölni. Az anyagnak soha sincs köze a lelkem akarásaihoz. Talán nem is egy *mást* akarok én ilyenkor, csak a magam fiatal, diadalmas, életet és lángokat hívó létezésének ösztönös tudata vágyik kielégülni... Ért maga engem? Fájna, ha nem értene és úgy érezném, hogy megcsalt. Annyi sok volt a levelében, ami így elmondva csak nekem szólhatott, csak bennem található megértésre, mert csak az enyém... Mindenki más idegenül nézné a maga betűit, sorait, - ez a biztos érzésem van. Egyedül én kaphattam ezt a levelet és - mondjam-e, hogy köszönöm?...

Szeretném visszaálmodni azt az éjszakát egészen, minden kis részletével. Milyen más lenne most!... Volna egy ember, akinek odasúghatnám, hogy mentsen meg a piros bársony trónustól, vagy legalább teremtse ide a ruhatárból az én fehér himalájai kendőmet és borítsa be vele... Volna, akivel összenéznek, bujdokló kacagásokkal a szemünk, a szájunk szögletében, mikor a vörösnyakú alispán a magyar kultúra géniuszának képviselőjében üríti rám a poharát... A teazöld linonruhás pénzügyigazgatóné maliciáit volna, kinek a kedvéért visszavágom; nem hallgatnám el bárgyú türelemmel a frizurámat illető oktatásait. A kis kopasz szerkesztőnek egyszerűen hátat fordítanék és magára bíznom, hogy nevetlen majomnak nevezze... Nem volnék rest kinyújtani a kezemet a pezsgős-poharam után s míg a magáéhoz csendíteném, rózsaszín, karcsú kis ujjammal puhán megsímítanám a maga kezét. Tudja, hogy egy ilyen futó simogatás édesebb lehet a legforróbb, legintímusabb ölekezésnél?

Ha lélek rezonnál az érintésben! Milyen vidám, szépséges estém lehetne... Az öröm, hogy megtaláltam magát, a keresett, a vágyott egy embert, - ujjongó melódiákra formálná a gondolataimat s a szavak ezüstösen gyöngyöznének a szájamról. Színes, muzsikás, csillogó és meleg szavakat mondanék magának, gyorsröptű és puhaszárnyú kis szavakat. Igen sokszor ezt: édes... Vagy pedig: enyém... És együtt is a kettőt... Mondanám előbb halkán, behúnyt szemmel. Azután kezébe csúsztatnám az ujjaimat, vállára hajtánám a fejem s egy lélekkálával magasabban, szebben, bátrabban csókolnám a szívébe, hogy enyém... az én édesem...

Meddig tartana így? Nem tudom. De addig, míg mondanám: igaz volna és szép volna. És nem tarthat sokáig semmi úgy, hogy igaz és szép maradjon... Egyik vagy másik megkopik s a kopott igazság épp úgy nem szép, mint ahogy nem igaz a kopott szépség.

Ám nem is az a fontos, hogy sokáig legyen az enyém, akit annak nevezhetek. Nem. Az a fontos, az a szép, az a jó és az a csodás, hogy - enyém. Hogy én akartam és ő behódolt az akaratomnak. Hogy ő az, aki erre ki volt választva, el volt hívatva. Hogy én tudom, és ő is tudja, mit tesz az: enyém... Hogy ez a szó csodálatos szépséggel, reszkető örömmel és gyötrő boldogsággal van átítva.

...Már nem tűnődöm rajta, hogy ki lehet maga. Akárki - az enyém volt azon az estén; annál igazabban az enyém, mert nem is tudtam róla...

Nézze, egy ötletem támadt: ha nem értené, vagy furcsának találná a válaszomat, csak annyit írjon, hogy maga volt a szmokingos szubjektum.

(1910)